DE VOORNAAMWOORDEN IN HET BOLAÄNG MONGONDOWSCH.

DOOR W. DUNNEBIER.

I. Persoonlijke voornaamwoorden.

Deze zijn in hun eenvoudigsten vorm:

akoeoi, ik; ikow of iko, gij; sia, hij, zij;

kita, wij (inclusief); moïkow of moïko, gijlieden; mosia, zijlieden;

kami, wij (exclusief); kamoe, gijlieden; taja of tara, zijlieden.

Beleefdheidshalve wordt voor «akoeoi» en «kami» weleens «kita» gebruikt. De aangesprokene begrijpt dan heel goed, dat hij er in werkelijkheid toch buiten staat.

Voor den 2^{en} persoon enkelv. hoort men zoowel ikow als iko; het eerste in de meeste dorpen van het district Pasi en het tweede vooral in het district Lolajan. Ook bij andere woorden eindigend op -ow valt ditzelfde verschil waar te nemen, bijv. makow en mako.

Kita wordt gebruikt als de aangesproken persoon is ingesloten en kami als deze is uitgesloten.

Wanneer bij den 1^{en} pers. meerv. het aantal personen wordt genoemd, dan krijgt, wanneer er slechts twee zijn, kita, -da en kami -nda, [dit -da, -nda is verkorting van doea, indoea] achtergevoegd, waardoor dus de vormen ontstaan: kitada en kaminda.

Wij drieën, wij vieren enz. wordt weergegeven door: kita in toloe, kami in toloe; kita in opat, kami in opat; enz.

Bestaat de 2^e pers. meerv. uit twee, dan wordt eveneens -nda gebezigd, maar hier valt tevens waar te nemen, dat zoodra het aantal personen wordt vermeld, «moïkow» of «moïko» wordt vervangen door het overigens niet gebruikelijke «kamoe».

Voor «gij tweeën» hoort men dan ook niet «moïkonda», maar «kamoenda»; gij drieën wordt niet «moïko(w) in toloe» maar: kamoe in toloe; gij viereën wordt niet «moïko(w) in opat», maar: kamoe in opat; enz.

De dualis van den 3^{en} pers. wordt niet met -da of -nda gevormd, maar met den volledigen vorm van het telwoord doea, terwijl dan tevens «mosia» wordt vervangen door «taja» of «tara». Zij tweeën wordt dus niet «mosianda» of «mosia in doea», maar: taja doea, of tara doea (ook tweetal); zij drieën: taja toloe, of: tara toloe (ook drietal); zij viereën: taja opat, of: tara opat (ook viertal); enz.

Het komt mij voor dat taja (tara) aanduidt, dat de door het volgend telwoord uitgedrukte hoeveelheid of aantal bij elkaar behoort, te zamen is (zie taha in Sang. Spraakk. blz. 77) en daarom met «zij» of «deze», of met «-tal» kan worden weergegeven; taja (tara) is dus een oneigenlijk pers. v. n. w.

Worden beide personen van den dualis van den 3^{en} pers. met name genoemd, dan worden deze met «taja doea i» aan elkaar gekoppeld, b.v. ki Arepeg taja doea i Boeako. In dit geval is «taja doea» moeilijk te vertalen met «zij tweeën», is beter weer te geven door «metgezel» ook wel alleen «met» of: twee-uitmakende met. De op doea volgende i is de genitievorm van het o. m. voor eigennamen gebezigde lidwoord ki (zie blz. 41 v. v.) maar doet ook dienst als aanwijzer, wijst dus heen naar dengene, die met den reeds genoemde, het tweetal vormt, uitmaakt.

De boven vermelde uitdrukking kan derhalve worden overgezet met: Arepeg, de metgezel van Boeako, of: A. een tweetal vormend met B.

Wanneer uit voorafgaande zinnen reeds bekend is, of uit het verband blijkt, wie de één is, dan wordt alleen de tweede vermeld, bijv.: taja doea i ama'nja.

In het verhaal, waarin deze uitdrukking voorkomt, is de persoon die met zijn vader hier een tweetal vormt, herhaaldelijk genoemd, maar al was dit niet het geval, dan zou door de bepaling of omschrijving «zijn vader» toch reeds voldoende duidelijk zijn, dat hier van zoon en vader sprake is, met taja doea geen ander tweetal kan bedoeld zijn dan zij. We zouden taja doea i ama'nja dan ook kunnen vertalen door: zij tweeën, (de zoon) met zijn vader.

De pers. v. n. w., zooals deze boven zijn vermeld, dus in hun eenvoudigsten vorm, komen bijna uitsluitend te staan vóór een werkwoord; vaak openen zij den zin waarvan zij steeds het onderwerp vormen. Op een enkele uitzondering zal zoo aanstonds worden gewezen. Gaat het echter vrijwel op, dat slechts in het genoemde geval de pers. v. n. w. onveranderd blijven, niet minder algemeen geldend is de regel: wanneer een pers. v. n. w. wordt voorafgegaan — 't zij onmiddellijk of niet — door een werkwoord, of bepaling ervan, dan krijgt het *i(n, n g)* voor zich.

Hierdoor ontstaan de navolgende vormen:

i akoei of *in akoei*, *i iko(w)* of *in iko(w)*, *i sia* of *in sia*.
i(ng)kita, *i(n) moïko(w)*, *i(n) mosia*,
i(ng)kami, *i(ng)kamoe*, *in taja (tara)*.

Hierbij valt op te merken dat de *i* niet altijd zuiver genasaleerd wordt (soms *n* voor *m* en *k*-) en 2^e dat deze al of niet genasaleerde *i* wel eens wordt weggelaten, vooral na woorden die eindigen op *i*. Soms herinnert een overgebleven nasaal er nog aan, dat zij er is geweest of behoorde te zijn, maar is ook dit niet het geval, dan hebben we de uitzondering, waarover zooeven werd gesproken, nl. dat een pers. v. n. w. zonder eenig toevoegsel na een werkw. komt te staan. Eindigt het voorafgaand woord niet op *i* en wordt *i* toch niet gebezigd voor 't pers. v. n. w. dan hebben we aan slordige uitspraak te denken.

Wat de kracht of beteekenis van deze voor de pers. v. n. w. gevoegde *i* betreft, zij geeft te kennen een zekeren nadruk, in 't Holl. weer te geven met den klemtoon, maar bovenal wil zij aanduiden dat het volgend pers. v. n. w. met het w. w. of ander zindeel(?) in betrekking staat, er bij behoort; m. a. w. *i* wijst aan wie met de werking te maken heeft, wie ze verricht of wie ze ondergaat. Zoo zou b. v. «mongaan in akoei» ik eet, te vertalen zijn met: ik ben het, die met de handeling eten in betrekking sta, ze verricht. Ook in dit geval heeft *i* dus nadrukkelijke kracht, maar de aanwijzende is naar mijne meening overheerschend.

Daar, zooals werd gezegd, de met *i(n)* gevormde pers. v. n. w. — in 't algemeen gesproken — nimmer een zin beginnen ¹, steeds

¹ Bezigt men met eenigen nadruk het pers. v. n. w., of wil men bepaald te kennen geven: wat betreft, wat (mij enz.) aangaat, dan worden de vormen met *i* wel gebruikt aan het begin van den zin.

na het w.w., w.w. bepaling of ander zindeel, voorkomen, mogen we hieruit misschien afleiden, dat de Mongondower behoefte had aan het o.m. verbindings- of koppelwoordje *i*, waarmee hij de onderlinge betrekking der met elkaar in verband staande woorden wat inniger maakte.

Vaak is de beteekenis van *i* zoo ongeveer weer te geven met «namelijk», «en wel», «wat betreft».

[Hoe *i(n)* ook een voor zelfst. n.w. zeer veel gebruikt lidwoord en nominatiefteeken is, als betrekkelijk v. n. w. enz. voorkomt, en hoe de aanwijzende kracht er van overal uitkomt bij de passieve zinsconstructie, zie daarvoor blz. 42 v.v.]

Andere vormen der pers. v.n.w. zijn:

<i>i nako'</i> ,	<i>i nimoe</i> ,	<i>i nia</i> .
<i>i naton</i> ,	<i>i monimoe</i> ,	<i>i monia</i> .
<i>i nami</i> ,	<i>i namoe</i> ,	<i>i naja</i> , <i>i nara</i> .

We zouden deze als genitiefvormen kunnen beschouwen, vooral daar die voor het meervoud, dus *inaton* enz. soms ook wel als zoodanig voorkomen (zie blz. 34), en derhalve vertalen met: van mij, van u, enz. maar dit geeft toch niet immer geheel de beteekenis weer; juister is ze over te zetten met: (de) het mijne, het uwe, het zijne, enz. of: het is van mij, het is van u, het is van hem, enz. maar vooral: dat, die van mij, van u, van hem, enz.

Hier is *i* bepaald als betrekkelijk v.n.w. te beschouwen, want het doelt op een al of niet genoemd iets. De aanwijzende kracht van *i* treedt hier dus op den achtergrond. (Zie ook blz. 40).

i nako enz. worden ook heel vaak verbonden met het woordje *kai*: volgens, volgens het zeggen of de gedachte van, waarbij echter de twee *i*'s veelal samensmelten, ja bij zeer slordige uitspraak heelemaal niet worden gehoord. Men krijgt dus: *kai (i) nako'*, *kai (i) nimoe*, *kai (i) nia* enz.: volgens mij, u, hem; naar mijne, uwe, zijne gedachten; volgens het zeggen van mij, u, hem; ik, gij, hij zei; 't woord dat van mij, u, hem was (is), enz.

Zie het Tontb. *kine*, Mol. Mal. *kata*.

Kainako' enz. leidt veelal de directe rede in.

De datief, locatief en ook wel de accusatief der pers. v.n.w. worden door het voorzetsel *ko*, soms *kon*, aangeduid, hetwelk

voor de laatstgenoemde vormen wordt geplaatst. Men heeft dus:

ko i n a k o', aan mij, bij, op mij enz. mij;
 ko i n i m o e, . . . » u, » » u » u;
 ko i n i a, » hem, » » hem » hem;
 ko i n a t o n, . . . » ons, » » ons » ons;
 ko i n a m i, . . . » ons (excl.) ons » ons;
 ko i m o n i m o e, . . » ulieden, bij, op ulied. » ulieden,
 ko i n a m o e, . . . » » » » » » »
 ko i m o n i a, . . . » hen, hun, » hen » hen;
 ko i n a j a, ko i n a r a, » hen, hun, bij, op hen, enz. hen.

Ook hier heeft i aanwijzende kracht, legt verband tusschen het voorzetsel ko en 't pers. v.n.w.

Wanneer bij den passieven werkwoordsvorm de verrichter door een pers. v.n.w. wordt aangeduid, dan worden hiervoor gebezigd de vormen: -koe, door mij, of: ik; -moe, door u, u; -ēa of -nja [-ēa komt na woorden met gesloten eindlettergrepen, en -nja na geheel opene en half geslotene. Niet altijd en in alle plaatsen wordt dit verschil in acht genomen, vooral niet door de jongeren; -ēa is een tweeklank, waarin veel meer de ē dan de a wordt gehoord. Vaak hoort men ook iets van een j meeklinken, heel eventjes slechts. Dit -ēa -jēa is een nevenvorm naast -nia en -nja; nia zelf heb ik tot nu toe nog slechts onverminkt aangetroffen in i n i a, ko i n i a en k a i n i a volgens hem, volgens zijn zeggen). Zie Med. N. Z. G. 55, blz. 103.];

-n a t o n, -m o n i m o e, -m o n i a,
 -n a m i, -n a m o e, -n a j a, -n a r a.

Als wij den passieven vorm ook in het Holl. willen behouden, moeten wij deze vormen der pers. v. n. w. vertalen met: (door) mij, (door) u, (door) hem, enz., en anders gewoon met: ik, gij, hij, enz.

Zij worden gewoonlijk als suffixen direct aan het werkwoord gehecht, maar is dit laatste van een enclitisch woordje voorzien, dan komen ze eerst daarna. Is de sluitconsonant van een woord waaraan -koe wordt gehecht, een -n, dan wordt deze veelal gehoord als -ng. Voor de duidelijkheid zullen wij echter -n blijven schrijven. Soms staan ze ook vóór het werkwoord, d.w.z. ze worden dan niet als praefixen voorgevoegd, doch sommige woorden b. v. m a j a', m a i, d a i t, t a a o e, b a l i', t a n t o e', hebben de eigenschap van het gewoonlijk aan het

werkwoord gehechte pers. v.n.w. tot zich te trekken. (zie hier-voor onder de voorbeelden op blz. 8, 11, 14, v. v.)

De hier genoemde pers. v.n.w. komen, wat den vorm betreft, geheel overeen met de bezittelijke v.n.w. zie blz. 34 v.v. En daar het me toeschijnt dat voor het begrip van een Mongondower een passief geconstrueerd werkw. een naamwoord is, zou het «subjectief-passief» evengoed kunnen worden weergegeven door een werkwoord plus pers. v.n.w. als met een naamwoord plus bezittelijk v.n.w.

Wanneer een pers. v. n. w. met zeer grooten nadruk wordt gebezigd, men vooral wil doen uitkomen, dat de bedoelde persoon (personen) degeen is, die iets heeft gedaan, doet of zal doen en geen ander, dan wordt het herhaald en krijgt gewoonlijk -ka achtergevoegd, welk woordje met: toch, alleen, slechts, is te vertalen.

akoe-akoei-ka, . . . ik, ik alleen (geen ander).

iko-iko-ka, gij, gij toch (zijt het).

sia-sia-ka, hij, (en niemand anders).

kita-kita-ka, wij alleen, wij slechts.

kami-kami-ka, wij alleen, wij slechts.

moïko-iko-ka, gijlieden toch.

mosia-sia-ka, zij toch.

Om te kennen te geven dat iemand geheel alleen is, wordt achter het herhaalde pers. v. n. w. «minta» (één) gevoegd, bijv. sia-sia minta: hij geheel alleen, «hij in zijn eentje».

Ook de andere vormen der pers. v.n.w. kunnen herhaald worden, bijv.

i nako-nako', ko i nako-nako'.

i nimoe-nimoe, ko i nimoe-nimoe.

i nia-nia, ko i nia-nia.

Als aanvulling op het boven meegedeelde volgt hier een reeks volzinnen, waarin van de verschillende vormen der pers. v.n.w. achtereenvolgens voorbeelden zijn te vinden.

AKOEOL.

1. Ambe, akoei-pa in dia' pinongapin: (nou vriend) ik ben er nog niet bijgerekend.
2. Sim ba akoei motoebag: want dan zal ik antwoorden.
3. Tonga' akoei mongiloentoeng ing kajoe: maar ik volg de toppen der boomen.

4. Naaia akoeoi, koejajoet, i moliga-ligai: nu ben ik, schelpdier, de vlugste.
5. Mani' akoeoi mosioeg-pa konaaia: 't is beter dat ik hier even ga slapen.
6. Aka akoeoi mopatoe', ki abo' doman i(n) mopatoe', aka akoeoi motonow, ki abo' doman i(n) motonow; als ik warm ben, ook de prins, die zal warm zijn; als ik koud ben, ook de prins, die zal koud zijn.
7. Bo akoeoi i simindog konaa: en ik, die ga hier staan.
8. Akoeoi dia' motaaoe loemajoeg: (want) ik kan niet vliegen.
9. Tonga' akoeoi bolai? (ben) ik alleen maar een aap?
10. Deeman-bi' akoeoi ki Aboenawati, akoeoi aindon inakaeen: ik ben heusch A. niet, ik ben (door hem) bedrogen.

I(N) AKOEI.

1. Dika-pa, ambe, domokon inakoeoi: wacht nog eventjes, he! met me te pakken.
2. Dia'-don lalat nongaan in akoeoi: ik heb in 't geheel niet (heelemaal niet) gegeten.
3. Moöndok in akoeoi: ik ben bang.
4. Bai noöngot i akoeoi jo.... ik ben eerst laat gekomen (want)....
5. Boeli-ai-pa in akoeoi; laat mij er even uit.
6. Ilotoep i akoeoi: ik ben geslagen.
7. Kobia-baig-pa in akoeoi: toen ik nog leefde.
8. Dia'-bi' in akoeoi mophonondoloeong in oeloe: nimmer heb ik (afgeslagen) koppen als haardsteen gebruikt.
9. Baja' pogama'-ai kon nanga bo togot in akoeoi: ga dan rotan halen en bind mij.
10. Mobali'-bi' in kaanon in akoei, tonga' liomon: (ik) vind het wel goed, dat ik opgegeten word, maar slik me dan (in eens) in.

I NAKO'.

1. Onda-don i nako', inta pinongojow: waar is dat van mij (het mijne), hetgeen (ik) heb besteld.
2. Kai oeloe naa: i nako' doman, abo', in pomia

na' oelœemoe, abo': Deze kop zei: de mijne ook, prins, die worde gemaakt evenals Uw hoofd, prins.

3. Kai Soelap: aka mobali', da' i nako' doman pomiaan na' bagangmoe nion: de Soelap zei: als het kan, dan worde ook aan die van mij (de mijne) gemaakt, zooals uwe tanden daar.
4. Kai nako', golantoeng i laki: ik dacht, de gong van grootvader.
5. Kai nako': ikolom bo moboeat: ik zei: morgen en dan vertrekken (wij),

KO I NAKO'.

1. Bo pinodandi ko i nako': en het is mij beloofd.
2. Popolœean-pa im pitow ko i nako': leen mij even een mes.
3. Dia' doman nokoalap ko i nako': (je) hebt me toch niet kunnen pakken.
4. Baja'-pa toendoe' ko i nako', olai! Ga het mij even wijzen, aap!
5. Aka tonga'-bi' kajoe nion, Aboenawati, jo bai poigoemon-mai ko i nako? als het maar slechts dat hout is, A. wordt dat eerst nog aan mij gevraagd? (Dat behoef je niet eerst aan mij te vragen).

-KOE,

1. Ponontoekadkoe kon langit: ik maak er een trap mee naar den hemel.
2. Jo naaia bo sinontaga'an koe-don: en nu heb ik haar al van traptreden voorzien.
3. Dia'-don kotaaœeankoe: ik weet het niet meer.
4. Dia'-bi' ogoikoe: ik geef het heusch niet.
5. Baja'ankoe (zie blz. 5.) gama'an toea inontongkoe: ik ga dat halen, wat ik (daar) zie.
6. Andon ininitangkoe, oele': ik heb haar al begoten met warm water, vriend.
7. Pinatoikoe ing ki boea': ik heb de prinses gedood.
8. Sim ba dia' dodotonkoe- monag in dolœeong naa: opdat ik niet naar beneden gooi deze haardstenen.
9. Aka mobali', jo bongkoegonkoe-pa: als het kan (als ge het goed vindt), dan wil ik het even slaan.

10. Dika-pa mokaan, ba koensionkoe -pa in loli-
ngkop, ba dia' i moïgoem: eet nog niet, eerst zal ik
even de deur sluiten, opdat er niet (binnenkomen) die
(hiervan) vragen.

Akoeoi-akoeoi-ka noïtala': ik slechts, ik alleen
ben schuldig.

Akoeoi-akoeoi-ka nodoeloe', deeman-bi'intaoe
ibanja: ik, ik alleen heb geholpen, heusch geen andere
mensen.

Baja'ankoe i nako-nako' minta: ik ga mijn weg
geheel alleen.

IKOW, IKO.

1. Bagoe iko bo akoeoi i nogoetoen kom baïoinaa:
jij en ik, die wonen pas in dit huis.
2. Jo iko nion, aka nanion, jo iko nion, jo ki adi'
im boke': ja jij daar, als 't zoo is, ja jij daar, dan ben
(je) het jong van een varken.
3. Sin iko dia' motaaoe, iko lolongonon: want je
kunt niet, je bent dwaas.
4. Bo ikow, intaoe, im baja'don! en jij mensch, ga er
van door!
5. Dia'-pa ikow noinanam? heb je het nog niet geproefd?
6. Oempaka iko-ka in motole' bo mobanat: hoewel
je dan een groote en dikke bent.
7. Moena-don iko, oele', i pomingkod: eerst jij, vriend,
die (hem) schopt.
8. Iko tonga' moloendan-mangoi kom boeta': jij
springt slechts voortdurend op den grond.
9. Iko i nomatoi ko i boeloikoe: jij, die hebt mijn
vrouw gedood.
10. Dika-pa iko pogindoeakoe kaanon! laat jij maar
niet als tweede door mij opgegeten worden! (pas daar maar
voor op).

I(N) IKO(W).

1. Baai, kantang, iniko, kon lamboengkoe: groot-
moeder, houd vast, gij, aan mijn kabaja.
2. Poboei-don i iko, Gani, kon donia: keer terug gij,
G. naar de wereld.

3. Poboeloionkoe bidon in iko: jij wordt ook door mij getrouwd.
4. Iko olai, in iko! moloemboe' kon toja': jij aap, jij! gooit de visch weg.
5. Konaa-don in iko, olai! blijf hier jij, aap!
6. Kai osing toea: intaoe! baja' in iko kon loletaan inta toea: die eekhoorn zei: mensch! ga jij naar het hutje dat daar is.
7. Oentag! kom pangkoi kajoe inta toea, in iko, tagoedang: Westwaarts! naar den boom, die daar is, jij krokodil.
8. Simindog konaa in iko! kom jij hier staan!
9. Mongonoe i iko, olai? wat doe je, aap?
10. Ponangki' moena in iko! geef jij eerst een raadsel op!

I NIMOE.

1. Kai n Singki-Singki' bidon: jo i nimoe nolotoetdon? de S. (soort vogel) vroeg weer: nu, is die van u al stuk?
2. Monik-ka! omponoe, inimoe oele': vooruit dan! (bespeel dan!) schildpad, die van u (het muziekinstrument van u) vriend.
3. Simba moboei-pa motoelid motongkai i nimoe nion: opdat (mijn rug) nog weder recht worde zooals die van u daar.
4. Ka i nimoe: initan ing ki inde: gij zeidet: begiet moeder,
5. Ka i nimoe, ikow totoeoe moligai: je hebt gezegd, je was erg vlug.

KO I NIMOE.

1. Ki boeloimoe nongakal ko i nimoe: je vrouw heeft je bedrogen.
2. Akoeoi modia ko i nimoe: ik zal u brengen.
3. Simba ontongan-koe mongo noparad im pinonginggojaae ko i nimoe nion: opdat ik bezie hoe of wel heeft gesneden hetgeen waarmede is gecastreerd aan u daar.
4. Kaka, akoeoi nomiag ko i nimoe: wel, ik heb u verzorgd.

5. Indoi-ai-ka, oele', ing ki inde', da' koemosing ko i nimoe: kijk dan eens, vriend, naar moeder, zij lacht tegen je.

-MOE.

1. Pongonoe-moe i nion? sin andon noitoendoel kon langit: wat wil je doen met die (trap)? want (zij) komt al tegen den hemel aan.
2. Pomia-moe-ka mongo na onda in tontaga': maak jij dan maar eens (in orde) hoe of wel de traptreden (moeten zijn).
3. Indoi-ai-moe ba akoeoi monontaga' kon toekad pinomiamoe: let jij dan eens op (kijk jij dan eens) en dan zal ik treden maken aan de trap (die) door jou gemaakt is.
4. Jo bai nion bo nolapat in totoi inaidanmoe: en eerst nu is af de brug (die) jij hebt gemaakt.
5. Eta' sin dia'-bi' domokonmoe intaoe? wel, waarom pak jij de menschen toch niet?
6. Dika kaanonmoe in oengkoe' bo akoeoi! Je mag mijn honden en mij niet opeten!
7. Ininitan-moe-don, oele', ing ki inde'? Heb je moeder al begoten, vriend?
8. Aid-ai-moe! doe jij het! werk jij het!
9. Pinatoimoe-don ing ki inde'! je hebt moeder al gedood!
10. Dia' mobali' (zie blz. 5) moe boekatan, sin mongo boekatanmoe, jo mokopatoi koinimoe: je mag het niet openen, want wanneer je het ook opent, het kan je dooden.

Iko-iko-ka-bi' nopongojow, ka i nimoe: initan ing ki inde': jij, jij toch warempel (niemand anders) hebt (het) opgedragen, jij zei: begiet moeder met warm water.

Naa kinotaaeankoe-don iko-iko-ka moboeloi ko i nako': nu weet ik het al, jij (en niemand anders) trouwt mij.

Tonga' bodito-bi' ko i nimoe-nimoe: maar het ongeluk is heusch voor u alleen (mij treft het niet).

SIA.

1. Eda' sia nopongojow ko i Simiok: toen droeg hij op aan S.
2. Jo sia toea i nogoeman kon intaoe: en hij daar, die zei tot de menschen.
3. Komintan nobali', joda' sia pinokioïni' i toeang: eens gebeurde het toen werd hij ontboden door den vorst.
4. Sia totoeoe-bi' motabi ko(n) i baainja: hij houdt zeer veel van zijn grootmoeder.
5. Naonda sia nodapot: toen hij het bereikte.
6. Sia momoetol kon toigoe: hij plukt maïs.
7. Kaiine, sia dia' motondong? volgens wien is hij niet mild?
8. Sia minaja'-bi' kon lipoe' i Sondana: hij ging heusch naar het dorp S. toe.
9. Kojogot sia moposingog, da' ginama' i olai: terwijl hij liet klinken (het muziekinstrument), werd het afgenomen door den aap.
10. Dika patoion ing ki adi' in datoe, sin sia intaoe mopia: dood den zoon (kind) van den vorst niet, want hij is een goed mensch.

I(N)SIA.

1. Jo lagi-don insia nophonik: en vlug is hij geklommen (in een boom).
2. Nologoei-don insia minaja' nophonik kong kajoe tongodoea: hij is gevlucht en is gaan klimmen in een anderen boom.
3. Noribatoek insia, sin kai-nia-mai ki ina' nja: hij holde weg, want hij dacht dat het zijn moeder was.
4. Jo baja-baja' insia siroe-siroeng kon sian: en dadelijk stootte hij aldoor tegen de buiken.
5. Tonga' dia' doman noöndok insia: maar niet toch vreesde hij.
6. Iloemoentoek-don-monik insia kon toea: en hij is daar boven op geklommen.
7. Bo nophonik in sia, jo noïbaja' in joeakēa mola-boe' insia nongkom bojait toea, jo minatoi insia: en hij klom naar boven, maar in het midden er van gekomen, viel hij van dien waterval (weg) en hij was dood.

8. Dia' ilimiai insia: hij bewoog zich niet.
9. Pinatoi in sioeg insia: hij was gedood door den slaap (hij sliep erg vast).
10. Minaja' insia sinoemotoi kom bokol: zij ging wandelen op de golven.

I NIA.

1. Eda' boe'ok in ai-ai i noalap in laa, sin i nia in lima no jopa: toen bleek het dat het een haar van de jongste was, die was gepakt door het net, want het hare was vijf vadem (lang).
2. Sising ta naa inta i nimoe, deeman-bi', inta i nia na' kai singogēa: deze ring, dat is de uwe, waarlijk niet die van hem zooals hij zegt.
3. Sinakow-don i nia? is die van hem (de zijne) gestolen?
4. Kainia: onda-don in oengkoe'-moe? zij zei: waar zijn je honden? (de honden van u.)
5. Kainia: «boelawankoe dia'don, ainsinakow,» hij zei: «mijn goud is er niet meer, het is al gestolen.»

KO I NIA.

1. Binaja'-don in oelag, baja-baja' kon laig inta pinomiagan ko i nia: de slang ging al, dadelijk naar de hut, die de plaats was waar (de man) haar had verzorgd.
2. Nongombal-don in intaoe boga' nomiag ko i nia: de arme man (die) haar verzorgde, hilde.
3. Ki Aboenawati pokioīni' i toeang inta noma-renta ko i nia: A. wordt ontboden door den vorst, die over hem regeert.
4. Sinalaan-pa intaoe, inta maja' molaboe' ko i nia kon dagat: hij wordt even verlaten door de menschen, die hem gaan gooien in zee.
5. Tonga' oempaka na' toea ing kojojomoe' in gina i baainja toea ko i nia: maar hoewel aldus was de slechtheid van het hart van die zijne grootmoeder jegens hem.

-ĒA, -NJA.

1. Bo noboei binakoetēa(nja): en weder pakte zij het in.
2. Tonga' dia' inoīgianēa (nja) in totot: maar niet had hij «bepilaard» de brug.

3. Kinooemaanēa (nja) tobatoe' (in) oelag motole' noīsisip kom batoe: hij trof aan een zekere groote slang, die (bij ongeluk) onder een steen was komen te liggen.
4. Sinobakēa (nja)-bi' in tobatoe' in oengkoe' bo iliomēa (nja): zij heeft waarlijk een der honden beet-gepakt en (die) is door haar ingeslikt.
5. Inontongēa (nja) in oelag i noībaal: hij zag een slang, die gestrikt was komen te worden.
6. Inoīni'nja jo toea noboei-mai insia: hij riep (haar) en toen is zij teruggekeerd.
7. Jo minaja'nja (zie blz. 5) binoei i loekadan intaoe toea: en hij ging en heeft weder die menschen opgewacht.
8. Dinianja pinobaja' in joeak in toebig bo kinaanēa (nja): hij bracht (hen) weg, er mee gaande naar het midden van de rivier en dan at hij (hen) op.
9. Sinakoinja-don, in tagoedang, kon likoedēa im bantong intatoea: hij, de krokodil, plaatste op zijn rug die antilope.
10. Ilibo'nja: maja' in onda iko? zij vroeg: waar gaat ge heen?

Sia-sia-ka ai noloebag: hij, hij heeft geslagen (geen ander).

Sia-sia-ka poboeloion i atanaa: zij is het (die) door dezen slaaf (mij) wordt getrouwd.

Sia-sia minta nodia kon oengkoe' siow: hij was geheel alleen en voerde (met zich mede) negen honden.

Doemoedoei-bi' in sia kon ibogēa i nia-nia minta: hij volgt slechts den zin (wil), die van hem alleen is (heelemaal alleen zijn eigen zin).

KITA.

1. Mani', kita komintan naa motonggolipoe'-don konaa: het zou 't beste zijn, als wij allen hier een dorp stichtten.
2. Kai toeang: jo kita moromia-don kom pole': de vorst zei: ja wij zullen allen fuiken maken.
3. Ponanam, sin kita-bi' ing ki togi: proef ze (vruchten), want ik ben heusch de eigenaar (kita staat hier beleefdheidshalve voor akoei (zie blz. 1)).

4. Kai olai: oele' bolingongo', maja'-pa mongosi' kitada ikolom: de aap zei: vriend specht, laten wij tweeën even gaan hengelen morgen.
5. Magi' i iko! ba takoiankoe, ba kitada maja' mogama': kom hier jij! opdat ik op (je) klim (bestijg), en dan zullen wij tweeën gaan halen.
6. Kitada nogoetoen konaa, tonga' jo dia' in lipoe': wij beiden zijn hier gaan wonen, maar er is (nog) geen dorp.
7. Sin kitada dia'-pa-bi' kogadi': want wij tweeën bezitten heusch nog geen kinderen.
8. Naa a kita in toloe-don i maja' mokojoet kon lolimpoesi': nu willen wij drieën groente (een soort) gaan plukken.
9. Ikolom kita in opat maja' toemakoi kon oeangga: morgen wij vieren klimmen in de prauwen (gaan aan boord van de prauwen).
10. Sabar-pa moena, mopia kitada moigoem kon singog intaoe toloe: wacht eerst even, het zou goed zijn als wij tweeën vragen de meening (een woord) van een derde.

ING KITA.

1. Inta-don! ing kita maja'-don, moposadia kon sinakoian, sin maja'-don ing kita: komaan dan! wij gaan al, laat gereedmaken de vaartuigen («waar wordt ingeklommen») want wij gaan al.
2. Jo naa ing kita i loemeag-don: en nu gaan wij al onder zeil.
3. Kai 'n datoe ing kombi': toemongkatad ing kita modapot kon oeloeannja (ēa): de koning der huisjesslakken zei: wij gaan op een rij liggen tot aan de ontspringplaats er van (der rivier).
4. Bai naa bo nojodoengkoel ing kitada: eerst nu hebben wij tweeën elkaar ontmoet.
5. Mopo-pingkodan-pa, oele', ing kitada kom bilid: zullen wij tweeën, vriend, eens even met elkaar schoppen tegen een stutwortel.
6. Ing kaanon-don i Soelap ing kitada: de menschen-eter zal ons beiden wel opeten, (hetgeen door S. wel gegeten zal worden, zijn wij tweeën).

7. A! dika domokon, sim ba motoniboeloi-don ing kitada: he! pak (me) niet beet, want wij tweeën zullen toch met elkaar trouwen.
8. Maja' ing kita intoloe motajak kon kaanon: wij drieën gaan zoeken naar eten.
9. Maja' ing kitada mogogoeta kon datoe: wij tweeën brengen de zaak voor den vorst.
10. A, oele', moboei-don ing kita: wel, vriend, wij keeren terug.

I NATON.

1. Naa-don bałoi i sangadi, i naton (hier wordt i naton beleefdheidshalve gebruikt voor i nami of i nako') kom popod i lipoe': dit is het huis van het dorpshef, het onze (dat van ons) is aan het eind van het dorp.
2. Inta kon toea, sia ing ki togi; ko onda i naton? dat daar, hij is de eigenaar (ervan); waar is het onze? (dat van ons).
3. Goba'naton bo goba'nja, i naton motole-tole': onze tuin en zijn tuin, de onze (die van ons) is grooter.
4. Kainaton, intaoe mopia insia: wij dachten, hij is een goed mensch.
5. Kainaton, nokobontow-don im bembe': wij dachten de geit is al losgebroken.

KO I NATON.

1. Dia' mokoalow koi natonda naa: (hij) kan ons tweeën niet inhalen.
2. Kai Toepa: kaka! nion-don ki Soelap mokaan ko i natonda: T. zeide: wel! daar is al de menschen-eter om ons tweeën op te eten.
3. Dia'-bi' intaoe motoeloeng ko i naton: er is waarlijk niemand, die ons helpt.
4. Indoi-ai-ka, minta im pakeang ta naa sino-koögoinja ko i naton: zie toch eens, al deze kleeren heeft hij gegeven aan ons.
5. Andon pinogoeman ko i naton: het is ons reeds gezegd.

-NATON.

1. Poponik-ka-natonda mai i langit: laten wij tweeën er mee naar boven klimmen, naar den hemel.

2. Dia' motaaœ poponikannatonda: wij tweeën kunnen er niet langs opklimmen.
3. Totoi inta naa totoiannatonda: de brug, die hier is, wij tweeën zullen er over gaan.
4. Naaia, oele', im bantong kaanon naton: nu, vrienden, is er een antilope om door ons gegeten te worden.
5. Mani' bo baja'an (zie blz. 5.) -don-naton kaanon kon joeak in oeto': liever zullen we het gaan opeten te midden van het riet.
6. Onoe baja'an (zie blz. 5.) natonda aidan: wat zullen wij tweeën werken?
7. Ikolom baja'an (zie blz. 5.) naton poepoelon in komalig in datoe: morgen gaan wij omhakken het «paleis» van den vorst.
8. Koönda motaaœ (zie blz. 5.) naton posioegan? waar kunnen wij gaan slapen?
9. Koligai, porogotoëpannaton in manoëknaton: komaan, wij zullen met elkaar laten vechten de hanen van ons.
10. Na' dongka onda, isi', pongongakalnaton kon oeloe naa? hoe wel toch «vriendin» zullen wij beiden het aanleggen met dezen (varkens) kop?

KAMI.

1. Kami dia'-bi' mototaaœ: we weten (kunnen) het waarlijk niet.
2. Kaminda nökoalap kon roesa: wij tweeën hebben een hert bemachtigd.
3. Simba kaminda maja' mogama' kon lanoet: want dan zullen wij tweeën vezelstof gaan halen.
4. Jo kaminda im baja'an lobongon, sin totoeoe-bi' in akoeoi motabi' ko(n) i baaikoe nion: ga ons beiden begraven, want ik houd waarlijk zeer veel van mijn grootmoeder daar.
5. Mopia, kaminda i Tombadja' toempala moporopatoi ing karombaoe: het zou goed zijn, als wij tweeën (ik) en T. met elkaar laten vechten (dooden) karbouwen. (Tegen een derde gezegd.)
6. Aka mobali', jo kami-pa i moeloekad kom baloi: als het kan, dan zullen wij (het) nog (zijn) die de wacht houden in huis.

7. Kami bo pinoki loekadan i Djikolano (im) boelawan naa: wij zijn het aan wie de Dj. heeft verzocht te bewaken dit goud.
8. Taaoe-bi', sin kami tonga' pinotaba': (wij) weten er werkelijk niets van, want wij zijn slechts de gezonden (gezonden).
9. Aka totoeoe, ama', na nion, jo kami-naa doman moïbog: als het werkelijk, vader, aldus is, dan willen wij ook gaarne.
10. Sin kami dia' motaaoe mophonik kon toekad: want wij kunnen de trap niet beklimmen.

INGKAMI.

1. Pitoe no gobii naa bo moboei mojodoengkoel ing kami konaa: zeven nachten vanaf nu en dan zullen wij elkaar weder hier ontmoeten.
2. Maja'-pa mopasar kom bibig in tabang ing kami: wij gaan even wandelen naar den vijverkant.
3. Motakod-don konaa ing kaminda: wij tweeën bestijgen hier (den berg).
4. Boeni-pa-monag ing kaminda naa: verberg ons tweeën even benedenwaarts.
5. Arepeg! Arepeg! koligai-don, sin andon maja' ing kami: A! A! kom dan (vlug dan) want wij gaan al.
6. Toeloenganmoe ing kami! help gij ons!
7. Tondan-ai-moe ing kami! huur gij ons!
8. Simba dia'-pa kaanon in tagoedang ing kami: opdat wij nog niet worden opgegeten door een krokodil.
9. Mobali'-bi' in laboeon kon d'agat ing kami, tonga' bonoeon-mako kom pole': 't kan wel (we vinden het wel goed) dat we in zee worden gegooid, maar stop (ons) dan heelemaal in een fuik (van bamboe latjes).
10. Notalikokog ing kami bo nolagoei: wij schrikten en vluchtten.

I NAMI.

1. Nion ing kaanonmoe, kotaaoeanmoe koönda i nami? dit is uw eten, weet gij waar het onze is?
2. I nami nolagoei-don: de onze (die van ons) zijn al weggelopen.

3. 'Bembe' inta naa i nami: deze geiten die zijn van ons.
4. Kainami: toeata kamboleng minatoi: wij zeiden: aldaar is een doode haai.
5. Joda' kami nosingog, kainami: konion-don iko bo matoi! toen zeiden wij, onze woorden waren: blijf dan hier jij en ga dood.

KO. I. NAMI.

1. Ki Tömädja' toea-bi' nolagoei nongakal-mako ko inaminda: die T. is er werkelijk vandoor gegaan (gevlucht) en heeft ons tweeën heelëmaal beetgenömen.
2. Mamangoi sia ko i nami: hij kwam bij öns.
3. Potoeloeng-domai ko i nami im boke'moe nion! help ons toch met uwe varkens daar!
4. Toendoe'-pa ko i nami: toon het even aan öns.
5. Nion-bi' in tomboeloi pinomiäganmöe ko i nami: dit is waarlijk gelijk (aan) de plaats waar gij öns hebt verzorgd.

-NAMI.

1. Inoentoeng-don-nami: wij hebben het gewonnen.
2. Da'kai baainja: dia'-don! pinatoinaminda i lakimoe: toen zei haar grootmoeder: (zij) is er niet meer! wij tweeën (ik) en je grootvader hebben haar gedood.
3. Ontöng-ai'-ka im pinorodomokannaminda i Soelap: bekijk eens de plaats waar wij tweeën (ik) en Soelap met elkaar hebben gevochten. (pinorodomokannaminda ook te vertalen met: ons beider worstelplaats).
4. Boeligan-don-nami: wij zullen het op den schouder dragen.
5. Koönda-don im polagoeiannaminda, aoe'? waarheen zullen wij tweeën toch vluchten, zeg jij? of: waar is toch ons beider «vluchtplaats» zeg?
6. Dika kaanon, ba maja' (zie blz. 5) nami toendoe'on toja' kaanonmoe: eet (ons) niet op, wacht wij zullen (u) een visch wijzen, (die) döör u gegeten kan worden.
7. Sina poindöiannami: want wij wenschen het te zien.
8. Akaläiaionnamini ööoi, jo batöenon: als wij de rotan bewégen, trék haar dan op.

9. Sinoelanaminda bo pinodandi ko i nami: (zij) is er door ons tweeën uitgewrikt en (zij) heeft het ons beloofd.
10. Sinoengkoebannami ing kompe': wij hebben het met een mandje bedekt.

MOÏKOW, MOÏKO.

1. Dona'-aidon moïkow, dongka akoei mobataro: stil jelui maar, ik alleen zal wedden.
2. Dika moïkow mongombal-mangoi! huil jelui niet aldoor!
3. Moïkow modait mogoepoet: gij gaat allen achter elkaar liggen.
4. Nion-don moïkow? zijn jelui daar al? ook: blijf jelui daar dan!
5. Sin akoei deeman na' moikow nion: want ik ben niet zooals jelui daar.
6. Dia' doman moïkow nokoalap koinako': jelui hebt me toch niet kunnen pakken.
7. Moïkow, inta momilog-makow: jelui, die de oogen voortdurend dicht hebt.
8. E, moïko(w), intaoe in lipoe' in Sondana, moïko(w) nion ai-niogoi (inogoi) i toeang parentaankoe: hei, jelui menschen van het dorp S., jelui daar zijn door den vorst geplaatst onder mijn bevelen.
9. In setang ta moïkow!: duivels zijn jelui.
10. Aka moboei-don-mai (zie blz. 3.) moïko: als jelui hierheen terugkeeren.

I(N) MOÏKO(W).

1. Maja' in onda i moïkow? waar gaan jelui naar toe?
2. Aka nanion i moïko, jo dia' momoetoeng-mai: als het aldus met jelui is, dan begrijpen (kennen) jelui het niet.
3. Gama'ankoe-don i(n) moïkow: ik zal jelui er wel uithalen.
4. Isilamonkoe-don i(n) moïkow: ik zal jelui Mohammedaan maken.
5. Eta', moibog-bi' i moïko? wel, willen jelui heusch?
6. Aka bonkoegonkoe kon toekad, jo moponag i moïkow: als ik op de trap klop, komen jelui dan naar beneden.
7. Mongombal-bi' i moïkow? huilen jelui heusch?

8. Baja' sindog kontoea i moïko! gaan jelui daar staan!
9. Kolaboeng dia' noiangoi i moïkow: gisteren zijn jelui niet gekomen!
10. Dika patoian inakoeoi, ba ogoiankoe imoïkow boelawan: dood mij niet en dan zal ik ulieden geld geven.

IMONIMOE.

1. Nion i monimoe! dat is het uwe!
2. Noloetoe' don i monimoe? is dat van jelui al rijp, gaar?
3. Dota' moeik in tondokkoe, dota' moentag in i monimoe: de oostelijke zijde van mijn hek is de westelijke zijde van dat van ulieden.
4. Kaimonimoe dia'-bi' kaanonmonimoe inakoeoi; gijlieden hebt gezegd dat ik heusch niet door u zou worden opgegeten.
5. Kaimonimoe: doi' kami: gijlieden hebt gezegd: wij willen niet.

KOIMONIMOE.

1. Onoe i mokaja koi monimoe nion? wat is het dat jelui verrijkt?
2. Nion-don ing ki ina'moe bo ki ama'moe mokaan koimonimoe: daar is al je moeder en je vader om jelui op te eten (van jelui te eten).
3. Inta naa minta sinokoögoi koimonimoe naa: dit alles is gegeven aan (voor) ulieden.
4. Akoeoi-pa i mogator koimonimoe: ik, die zal eerst even ulieden regelen.
5. Totoeoe-don mopia ing ginanja ko i monimoe nion: zeer goed toch is haar hart jegens ulieden daar.

-MONIMOE.

1. Oempaka andon baja'anmonimoe kaanon: hoewel jelui (mij) al wilt gaan opeten.
2. Koönda baja'anmonimoe nion ponakowan? waar gaan jelui naar toe om er iets te stelen?
3. Ba baja'ankoe toendoe'on ponakowanmonimoe: wacht ik zal aanwijzen een plaats waar jelui wat kunt stelen.
4. Pongonoemonimoe in natoe modamal sinipoenmonimoe nion? wat willen jelui doen met de vele eieren (die) jelui daar hebben verzameld?

5. Aka' dia' kotaaoeanmonimoe, jo...; als jelui het niet weet, dan...
6. Akoeoi-pa i naa in tantoe' (zie blz. 5) monimoe lotoëpon: ik nu word steeds door ulieden geslagen.
7. Pinongko'-don-monimoe in oeloenja, gijlieden hebt zijn hoofd afgehakt.
8. Kinolo-koloi-don-monimoe in awak i Padomi': gijlieden hebt het lichaam van P. gekorven.
9. Inogoi-anmonimoe in oeloe: gijlieden hebt (haar) een kop gegeven.
10. Dia' inontongmonimoe: gijlieden hebt het niet gezien.

KAMOE.

1. Kai 'm bolai: maja' in onda kamoenda nion? de aap zei: waar gaat gij beiden heen?
2. Kaasi', aka dia' kamoenda, kinaan-don i Soelap ing kami: Ach, als gij tweeën er niet waart geweest, wij zouden al opgegeten zijn door den Soelap.
3. Kamoenda nion, tobatoe'mai dia' kosompoi: gij tweeën daar, geen een heeft een pruimzak.
4. Tonga', aka mokaan kamoenda, inde', ama', jo dika limiai: maar, als gij beiden eet, moeder, vader, beweegt u dan niet.
5. Intaoe intanaa mobali' maja', kamoe in toloe konaa! deze man kan gaan, gij drieën blijft hier!
6. Kamoe in opat pinokioini' in datoe: gij vieren zijt door den vorst ontboden.
7. Bo dongka kamoenda litodan: en dan zult gij tweeën er in gerold worden.
8. Moibog kamoenda im bogat? wilt gij beiden rijst hebben.
9. Kamoe in onom, inta mongoropot, in dia' moko-patoi: gij zessen, die allen sterk zijt, die kunt niet dooden.
10. Kamoenda mopongakoe i mototaaoe: gij tweeën verklaart, dat gij het kunt, weet.

ING KAMOE.

1. Singog i osing: tagoedang, moibog poetoësonkoe ing kamoenda intaoe inta nion? de eekhoorn zei: krokodil vindt gij het goed (dat) ik rechtsprek over u beiden (u en) dien man daar?

2. Aka satoeonkoe, ing kamoenda moribatoek mangoi konaa: als ik één zeg, dan komt gij tweeën naar hier draven.
3. Poboei-don-monik ing kamoenda, limoe! keert weer naar boven terug gij beiden, citroenen!
4. Aka maja' moëngin ingkamoe in opat, jo dika mongandoe-ngandoep: als gij vieren gaat gras kapen, gaat dan niet herhaaldelijk ergens aan.
5. Nongonoe sin sinoroe'an i ama' ingkamoenda? waarom is het dat gij beiden wordt «betoerd» door vader?
6. E, intaoe, dia'-bi' kaanonkoe ingkamoenda: he, menschen, ik zal u tweeën heusch niet opeten.
7. Gakodonkoe ing kamoenda: ik zal u beiden vastbinden.
8. Dia' ingkamoenda matoi: gij tweeën zult niet sterven.
9. Magi'-don ingkamoe in toloe! komt dan toch gij drieën!
10. Baja' ing kamoenda kon laig inta toea: gaat gij tweeën naar de tuinhut, die daar is.

INAMOE.

1. Nion in oeanggakoe; i namoenda noëlig: dat is mijn prauw; die van u beiden is met den stroom weggedreven.
2. Deeman-bi' inamoenda: het is heusch niet van jelui beiden.
3. Aka mobali', da' inia doman na' inamoenda nion: als het kan, dan worde ook het zijne gemaakt zooals dat van u beiden.
4. Kainamoenda: totoeoe moeëbol insia, gij tweeën hebt gezegd: wat liegt hij.
5. Kainamoenda, dojowa (im) bembé' diaanmonimoe: gij tweeën hebt gezegd, dat gij twee geiten zoudt brengen.

KONAMOE.

1. Indo-ai-ka, koemosing insia ko i namoenda: kijk er toch eens naar, zij lacht tegen u beiden.
2. Akoeoi notoeloeng ko inamoe in opat: ik heb u vieren geholpen.
3. Ko i namoenda-don ing kokoensi' bo baloi sin naaia akoeoi matoi-don: aan u beiden (geef ik) den sleutel en de huizen, want ik ga al sterven.

4. Onoe di: moköombal: ko iinamoenda? wat maakt u beiden huilend?

5. Noönggot pinogolatannami ko iinamoenda: wij hebben läng op u tweeën gewacht.

-NAMOE.

1. Nongonoe dia' ilaboe'namoenda ing ki Tombadja'?

Waarom is T. niet door'jelui tweeën in zee gegooit?

2. A, ama'! ionoe-bi' in aidannamoenda i inde' nion? wel, vader! wat voert gij tweeën (gij) en moeder, daar toch uit?

3. Kai Arepeg: Indoi-ai-ka inde', i namoenda i ama': Arepeg zei: kijkt er toch eens naar, gij beiden, moeder en vader.

4. Kainia: akoeoi, kalī-pa-namoe pitoe ba'....: hij zei: ik worde door u zevenen even uitgegraven en dan zal....

5. Boenionnamoenda: verbergt gij tweeën het.

6. Akoeoi sinangoiannamoe in toloe moëbol: ik ben door u drieën leugenaar genoemd.

7. Dia'-don nödoengkoelnamoenda: het werd door u tweeën niet meer gevonden.

8. Sinajaknamoe oealoe, tonga' dia'-don: gij achten hebt het gezocht, maar het was er niet meer.

9. Pinokidianamoeda: gij tweeën hebt het laten brengen.

10. Aka dia' pinakisanamoe in opat, da' akoeoi doi'-don noboei: als gij vieren (mij) niet gedwongen hadt, dan was ik niet meer teruggekeerd.

-MOSIA

1. Naonda mosia nodapöt: toen zij (het) bereikten.

2. Mosia minaja' in toea bo notoloemad: zij gingen daarheen en richtten een tuinhutje op.

3. Kontoea-ta mosia noropatoi: aldaar hebben zij met elkaar gevochten.

4. Kojogot mosia monginoem: terwijl zij drinken.

5. Nobajag-makow toea, mosia nobontat kon si-nsing: toen het heelemaal licht geworden was, hebben zij lianen gekapt.

6. Singgai ainolahtoed, mosia toea dia' nokoalap

- kon toja': de zon was al hoog, (toen) hadden zij (nog) geen visch gevangen.
7. Mosia nolibo': e, onda-don im pepekownami, baai? zij vroegen: wel, waar is toch de pepekow-vogel van ons, grootmoeder?
 8. Mosia iloemoeai-don: zij zijn al naar buiten (eruit) gegaan.
 9. Dodai ntoea mosia nojosingog: te dien tijde spraken zij met elkaar.
 10. Koina mosia noioeik-don nongkom Bolaäng: zoöeven zijn zij oostwaarts gekomen van B.

I(N)MOSIA.

1. Bo nogoetoen kom baloi inta toea i mosia: en zij zijn gaan wonen in het huis, dat daar was (of: in dat huis).
2. Noromajoet-don in mosia kon datar: zij maakten allen «datar's» (datar: fuik, ook kippenmand van bamboelatjes).
3. Tótoeoe mongokaja i mosia: zij zijn allen zeer rijk.
4. Joda' norokaan-don in mosia kon koekis: toen hebben zij allen koekjes gegeten.
5. Sinimindok in mosia takin nogoboe': zij verslikten zich en hoestten.
6. Notonggolipoe'-don imosia: zij hebben een dorp opgericht.
7. Noiangoi-don in mosia: (toen) zij al waren aangekomen.
8. Minaja'-don in mosia: zij zijn al gegaan.
9. Mokobaroet i mosia kon toloe no lendeng: zij trekken op uit het water drie prauwen (vol visch).
10. Nongaan-makow bo nolagoei i mosia: (toen zij) klaar waren met eten, zijn zij gevlucht.

IMONIA.

1. Inta toeata jo imonia: hetgeen daar is, ja (dat is) het hunne.
2. Pajoi naa imonia: deze padi is de hunne.
3. Inatokan-don imonia? zijn die van hen al bezaaid?
4. Eda' noionag-mai kaimonia: tótoeoe toeang! toen zij beneden aangekomen waren, zeiden zij: het is waar, heer!

5. Aka kaimonia bo haroes in akoeoi kaanonmoe, joda' dona'-ai-don: als volgens hun gevoelen ik door u behoort te worden opgegeten, laat het dan maar geschieden.

KOIMONIA.

1. Dona'-ai-don pomatoianmoe koimonia: laat het dan maar gebeuren (dat) gij hen doodt.
2. Gama'-ai-pa im batoe intanaa noïdantoeg koi monia: haal eerst even dezen steen weg (die) op hen drukt (is komen te drukken).
3. Naanta, iko mokibaba-bi' koi monia!: hoe, jij vraagt hun warempel (jou) te dragen! (op den rug).
4. Dika mamangoi mokaog koimonia! kom (jij) hen niet lastig vallen!
5. Dia' ogoikoe koimonia: ik geef het hun niet.

-MONIA.

1. Oentoenonmonia sin ki adi' intaoe boga': (hij) wordt door hen weggejaagd, want (hij is) het kind van een arm mensch.
2. Nodait-don (zie blz. 5) monia pinatoi ing kami: zij hebben ons allen gedood.
3. Pangkoikoe poepoelonmonia bo taga'an, pododokonmonia kom pajoi bo toigoe: mijn stam wordt door hen geveld en bekapt om door hen gebruikt te worden voor het stampen op (van) rijst en maïs.
4. Giniowan-don-monia, jo da' kaimonia: inoentoeng-don-nami! zij schreeuwden het uit, zij zeiden: wij hebben het al gewonnen!
5. Kinoelot-don-monia in oeangoi kom boe'ok i Padomi': zij draaiden een doorn-rotan in het haar van P. en trokken.
6. Tonga' natoeb-i' diniamonia nongkom baloi: maar het waren slechts de eieren (die) zij mee hadden gebracht uit huis.
7. Binaja'-don monia pinoepoel: zij zijn het gaan omhakken.
8. Pinobaja'-don-monia in oeangga bo binotoi-don-monia pinooentag: zij brachten (hem) al naar de prauw en zij roeiden al (hem) westwaarts brengende.

9. Kinodongogan-mai-monia: het kwam door hen gehoord te worden.
10. Diania-don-monia kom pintad: zij hebben het naar het strand gebracht.

TAJA, TARA.

1. Ki adi'nja tara pitoe komintan bobai: de kinderen van hem, zij zevenen waren allen meisjes [of: zijn kinderen waren zeven (een zevental) allen meisjes].
2. Kontoea kinotaliban-mai m boea' tara pitoe maja' moinggoe daar zijn de zeven (is het zevental) prinsessen voorbijgegaan (die) gaan baden [of: de prinsessen, zij zevenen (het zevental is) gaan baden].
3. Ojoeon intaœ bogani' taja onom, kopitoe im bolai: er waren zes dapperen (er waren dapperen, zij zessen, of: een zestal), de zevende was een aap.
4. Ki Dese' bo ki Kanta, taja doea motoloe adi', totoeoe mokaja: D. en K. zij tweeën vader en zoon, zijn zeer rijk.
5. Taja doea i nobalo: zij tweeën bouwden een huis.
6. Jo da' taja doea-don im pinailian bo sinapoet bo binaja' ilobong: toen werden zij tweeën (werd het tweetal) gewassen en ingewikkeld en (daarna) is (men) hen gaan begraven.
7. Taja doea toea nodapot-don kon joeak in dagat: dat tweetal (zij tweeën) bereikte(n) het midden van de zee.
8. Jo da' taja doea-don i boeloinja i minatoi: en toen waren zij beiden (hij) en zijn echtgenoot dood.
9. Jo taja onom i noboei-don: en zij zessen, die zijn al teruggekeerd.
10. Ki lakinja taja doea i baainja: zijn grootvader met zijn grootmoeder (de beide grootouders, zijn grootvader en zijn grootmoeder).

IN TAJA (TARA).

1. Nonajang in taja toloe motoloe adi': zij drieën (het drietal) warmden zich (bij het vuur), vader, moeder en kind.
2. Nobajag-makow monajang bidon in taja doea i ama'nja: toen het licht was geworden warmden weder zich bij het vuur zij tweeën (de zoon) met zijn vader.

3. Jo da' minaja'-don in taja doea motoli ompoe' toea: en toen ging dat tweetal al, grootmoeder en kleinkind.
4. Nopaloet-mako nongaan in taja doea toea, jo da' tonga'-bi' nojoïndoian: toen die twee klaar waren met eten, toen hebben zij elkaar alleen maar aangekeken.
5. Norotakin-don in tara oealoe bo minaja' no'nakow: zij achten hebben zich allen bij elkaar gevoegd en zijn gaan stelen.
6. Nomiadon in taja doea kong kantoeng: zij tweeën hebben een muziekinstrument gemaakt.
7. Notoniboeloi-don in taja doea: zij tweeën trouwden met elkaar.
8. Nokokojowan in taja doea: zij tweeën hebben aan elkaar opgedragen.
9. Bo doi' doman in taja doea namoeik: en (nog) weder wilden zij tweeën niet oostwaarts komen.
10. Nonangkob in taja doea: zij tweeën haalden water.

I NAJA, I NARA.

1. Noalapkoe ing kabalomoe, tonga' i naja doea dia'-pa: uw paard heb ik gepakt, maar die van hen beiden nog niet.
2. Dia'-bi'-don i naja doea: dat van hen beiden is er heusch niet meer.
3. Nolantoed-don i naja doea? zijn die van hen beiden al hoog?
4. Jo da' kai naja doea: mobali', oele', toen zeiden zij tweeën: het is goed, vriend.
5. Kai naja toloe: aka nion-bi' in tita in datoe, jo... zij drieën zeiden: als dat werkelijk het bevel van den vorst is, dan...

KO I NAJA (NARA).

1. Naonda-pa im pogogama'moe ko i naja doea: hoe dan ook je wijze om hen beiden er uit te halen zal zijn.
2. Baja'-ka, toendoe' ko i naja opat mongo naonda: ga dan, tóon hun vieren hoe of het wel is.
3. Nion-don in oeloe motajak ko i naja doea: daar is al de kop zoekende naar hen tweeën.

4. Nobangon-monik im bantong toea bo nogalow ko i naja doea: die antilope stond op en zette hen beiden achterna.
5. Nolibō' ko i baainja naja doea i lakinja: (hij) vroeg aan zijn grootmoeder, aan hen beiden (zijn grootmoeder) en grootvader.

-NAJA, -NARA.

1. Binoeka'an-don-naja doea in datar: zij tweeën maakten de «mand» (fuik) open.
2. Sinalaan-mako-naja doea: zij tweeën verlieten (hem) heelemaal.
3. Dega' dia'-bi' ilaboe'naja doea? waarschijnlijk hebben zij tweeën (je) niet werkelijk (in zee) gegooid?
4. Dodot i boea' toea iloemboe'nara doea kon limboejoeng: het lijk van die prinses gooiden zij tweeën weg in het kreupelhout.
5. Jo da' ilobong-don-nara doea ing ki inde': en toen hebben zij tweeën de moeder begraven.
6. Nodait (zie blz. 5.) -don-nara doea pinoloeai: zij tweeën hebben allen er uit gelaten.
7. Sinaan-don-naja toloe: zij drieën stelden strikken.
8. Binaja' naja pitoe bo iningat bo sinaboi: zij zevenen gingen het aan stukken hakken en rooken.
9. Kinooemaan-mai Soelap naja doea i boeloinja: (hij) werd aangetroffen (overvallen) door Soelap, door hen beiden, (S.) en zijn vrouw.
10. Dia' totongonoe ing koönggot im binaja'annaja doea: niet lang hadden zij tweeën geloopt (niet zooveel tijdsduur van hun beider gaan).

1a. Oneigenlijke persoonlijke voornaamwoorden.

Het gebruik om de pers. voorn. w. door andere woorden te vervangen, is ook het Mongondowsch niet vreemd. Of deze gewoonte door invloed van het Maleisch is ontstaan durf ik niet te zeggen, maar het is een feit dat zij in acht wordt genomen en wel:

- 1^e. waar het verschil in rang en stand in het oog dient gehouden te worden;
- 2^e. als men met elkaar verwant is, of wel, wanneer men uit beleefdheid of vertrouwelijkheid doet alsof er verwantschap bestaat.

Spreekt b. v. iemand tot den vorst, dan zal hij, van zichzelf sprekend, niet «akoeoi» gebruiken, maar «ata naa» deze slaaf. Ook tegenover andere aanzienlijken is dit gebruikelijk, maar dan schijnt men er zich al minder streng aan te houden, want ik hoorde wel eens iemand tot zijn meerdere «akoeoi» bezigen. Ata naa dega' mopotaaœ-don? deze slaaf heeft wellicht reeds (alles) laten weten (gezegd). Deze uitdrukking wordt gebruikt in den zin van: ik vraag verlof om heen te gaan. Dezelfde beteekenis heeft: ki atamœ mogœman-pa: de slaaf van U spreekt nog (nl. om permissie te verzoeken om heen te mogen gaan), maar wordt door aanzienlijken gebruikt tegenover den vorst. (Het bezitt. v.n.w. 2^e pers. zou voor een gewonen Mongondower wat te familiaar zijn).

Kainia: ata naa ambe dia'-bi' nototaaœ: hij zei: deze slaaf, neen (die) weet het heusch niet.

De vorst wordt betiteld met «(ki) ompœ'i ata naa» (de) heer van dezen slaaf, ook wel met: «(ki) ompœ' datœ»: (de) heer koning, en in verhalen «datœ», vorst, en «toeang» (Mal.) Heer, in zangen wel «poenœ».

Ki ompœ'i ata naa moïbog, jo ki ata naa moigoem kon kajœ sondana inta toea: als de heer van dezen slaaf het goed vindt, dan verzoekt deze slaaf het sondana-hout dat daar is.

Ata naa mokinaonda ko i ompœ' datœ kon inta ilibo i ata naa: deze slaaf verzoekt aan den heer koning, hoe het er mee gesteld is met hetgeen door dezen slaaf is gevraagd.

De vrouw van den vorst wordt genoemd: ki boea' moloben; de groote prinses, ook: ki oetat in datoe, de zuster van den vorst.

«Koningszonen» en ook afstammelingen van vroegere Radja's worden steeds met «abo'» aangesproken. Leeftijd maakt hierbij geen verschil. De titel voor dochters van den Radja is «boea'» en met «ba'i» worden meisjes en vrouwen aangesproken, die wel van adel, maar geen directe afstammelingen van den vorst zijn. Naar men mij vertelde, kan iemand alleen maar door geboorte den titel boea' krijgen; ook een huwelijk met een radja kan een ba'i niet tot den rang van boea' verheffen. De vrouw van den vorst kan eigenlijk dan ook alleen maar ki boea' moloben genoemd worden, als zij een echte «prinses» is.

Wordt alzoo bij het spreken tot en over vorstelijke en adellijke personen, het pers. v.n.w. steeds door een titel vervangen, hetzelfde geschiedt met degenen, die eenig officieel ambt bekleeden. Zoowel de aanzienlijke hoofden, als de zeer geringe worden altijd — ook door hun verwanten — met den naam van hun waardigheid aangeduid.

Hieronder volgen de titels der Mongondowsche hoofden, waaraan ik tevens eenige verwantschapsnamen en aanspraakwoorden toevoeg:

Gogoegoe, Na den Radja het voornaamste hoofd.

Panghoeloe, 1^e Districtshoofd.

Majoor Kadato, 2^e Districtshoofd.

Sangadi, Dorpshoofd.

Porbis, 2^e Dorpshoofd.

Djoeroetoelis. (Mal.) schrijver.

laki, aki, bij het roepen ook wel akia, grootvader. Wil een vreemde iemand met «grootvader» aanspreken, dan bezigt hij lakinja: grootvader van iemand. Ook kan men zich tegenover een oud man bedienen van ogogoejang: oudje, oude.

baai, grootmoeder. Een oude vrouw kan men met baainja aanspreken.

ama', vader, ook voor «oom» gebruikt, hoewel dit eigenlijk is: pokoama'an.

inde', moeder, eigen kinderen spreken hun moeder hiermee aan. tete', moeder.

ina', moeder, ook wel tante, hoewel dit eigenlijk is pokoina'an.
oetat, oetas, broer, zuster.

goeja-goejang, oudere broer of zuster.

ai-ai, jongere broer of zuster.

ompoe', kleinkind, ook «heer».

mototaka, schoonzoon of -dochter.

lago', zwager.

ipa', «zwagerin».

oewatok, stief-vader, -moeder enz. Uit het verband blijkt bij het spreken wel, wie er bedoeld wordt en anders omschrijft men, evenals ook andere dergelijke woorden, met: vader, moeder, kind, enz.

boeloi, echtgenoot of echtgenote.

lolaki, man, ook mannelijk. Jo ba lolaki naa mo!oekad kom ba!oi: wacht, deze man (ik) zal wachthouden in huis.
bobai, vrouw, vrouwelijk.

Wil men bij woorden die op zichzelf niet te kennen geven tot welk geslacht iemand behoort, bepaald de kunne vermelden, dan omschrijft men deze met «lolaki» en «bobai», dus:

oetat lolaki, oetat bobai. Een meisje of vrouw noemt haar broer ook wel alleen «lolaki» (ki lolakikoe: mijn broeder.)

bila, vriend.

toeang, 'tMal. Toean, aanspraakw. voor Holl. en anderen, die men met «mijnheer» wil aanspreken; tai toeang verkorting van: taja toeang, deze Heeren.

oele' roep- of aanspraakwoord voor mannen, zoo iets als: vriend.

isi', roep- of aanspraakwoord voor vrouwen.

bangkele' of angkele', aanspraakwoord voor meisjes, door ouderen te gebruiken, «juffer».

anoe' of nanoe', roep- of aanspraakwoord voor meisjes en ongetrouwde vrouwen.

aoe', roep- of aanspraakwoord voor jonge mannen, door ouderen te gebruiken, of door meerderen tot minderen, niet andersom. Het is een platte uitdrukking voor «ikow», zooiets als het Mol. Mal. «ngana»; vaak is aoe' weer te geven met: zeg jij! zeg!

poedoel of oedoel, tegen jongens en jonge mannen; ook eigennaam.

boeë', tegen jongens en jonge mannen, maar poedoel is beleefder.

tae', soort titel of eerenam voor adellijken(?): zooiets als jonker, jongeheer(?).

ondi', voor meisjes tot pl.m. 7 jaar. Volgens anderen eigennaam.

tata', voor kleine kindertjes, zoowel jongens als meisjes.

dede', voor zeer jonge kindertjes, (eenige maanden oud) ons: kleintje.

Volgens sommigen zou dit dede' bij voorkeur van adellijke kinderen worden gebruikt.

Soms krijgen zoowel de eigenl. als de oneigenl. pers. v.n.w. het woordje tontani' achter zich. Dit dient tot versterking (nadruk) en is te vertalen met: zelf, in eigen persoon.

Akoeoi tontani' maja' mongontong: ik zelf ga er naar kijken.

Inta mopia ko i nimoe, pinogoejaatmoe tontani': hetgeen goed voor je was, heb je zelf slecht gemaakt

Dolom inta naa moiangoi ki boea' tontani': dezen nacht zal de prinses zelf komen.

Ki Panghoeloe noiangoi tontani': de Panghoeloe zelf is gekomen.

II. Bezittelijke voornaamwoorden.

De bezitt. v.n.w. zijn in vorm geheel gelijk aan de pronominale suffixen, die gewoonlijk direct aan de passieve werkwoordsvormen worden gehecht om den verrichter aan te duiden. En daar van deze laatste een volledige opgave is gegeven op blz. 5—6, verwijs ik kortheidshalve daarheen.

De bezitt. v.n.w. worden zonder meer gehecht aan de woorden, die zij bepalen, zooals uit de hieronder volgende voorbeelden blijkt; alleen wordt, wanneer de sluitconsonant van het woord waaraan -koe wordt gehecht een -n is, deze veelal gehoord als -ng. Voor de duidelijkheid zullen wij echter -n blijven schrijven. Verder verdient opmerking dat de bezitt. v.n.w. meervoud soms door een i met het voorafgaande woord worden verbonden, bijv. lolaiigan i naja doea, de boschhut van hen beiden, en dan dus gelijk zijn aan de op blz. 4 genoemde vormen.

-KOE.

1. Tagoeonkoe ko i adi'koe bo ko i ompoe'koe: ik zal het inprenten aan mijn kinderen en kleinkinderen.
2. Toea ing koibogkoe: dat is mijn wensch (de wensch van mij).
3. Baai, onda-ka kon kaanonkoe bo toebig inoe-monkoe? Grootmoeder, waar is toch mijn eten en water om door mij gedronken te worden?
4. Loea-ai-ka-magi' kom bibigkoe a ponanaman-koe: spuit het dan herwaarts in mijn bek, want ik wensch er van te proeven.
5. Sinalow in sapikoe karombaoe i toeng dojowa nogatoet: mijn koe heeft overwonnen de tweehonderd karbouwen van den vorst.
6. Matakoe, mijn oog.
7. Ngioengkoe, » neus.
8. Pogotkoe, » voorhoofd.
9. Sigogowkoe, » keel.
10. Gonggoejamo'koe, mijn vinger.

-MOE.

1. Longkoet in solanamoe bo lamboengmoe bo lenso-moe, bo onda pomakekoe: trek uit je broek en je kabaja, en (doe af) je hoofddoek, en dan zal ik ze aantrekken.
2. Dia' mopia pinonomboeloimoe ko i boeloimoe: je hebt je niet goed aangepast aan je vrouw, (je hebt haar niet goed behandeld).
3. Aka dia' koeebolianmoe im bolimoe nion, jo poki-bambe'koe (in) iko: als je niet kunt voldoen deze je schuld, dan laat ik je ophangen.
4. Dia'-don im boelawanmoe: uw goud is er niet meer.
5. Jo da' binangon-don i atamoe bo binabanja: toen heeft uw slaaf (hem) opgericht en hij heeft (hem) op den rug gedragen.
6. Oloemoe, uw hoofd.
7. Awakmoe, » lichaam.
8. Dodobmoe, » borst.
9. Sianmoe, » buik.
10. Limamoe, » hand.

-EA, -NJA.

1. Inasangan in toengoinja bo binogotan doman in siolēa baladow: zijn horens waren voorzien van (messen) en ook waren messen gebonden aan zijn pooten.
2. Minaja'bidon insia im baloi i ina'nja bo i ama'nja: hij ging weder naar het huis van zijn moeder en van zijn vader.
3. Binoenja-don ing ki boeloinja kon lantoengēa: hij heeft zijn vrouw in zijn hok gedaan.
4. Dia' pinoloeai im boeboelēa: zijn haar had (hij) er niet uit laten steken.
5. Nokitoöloet insia kom baloenēa: hij heeft zijn teerkost laten klaar maken.
6. Soemalanja, zijn zwaard.
7. Pandongēa, » lans.
8. Pitownja, » kapmes.
9. Tosiladēa, » mes.
10. Bengko'nja, » kris.

-NATON.

1. Jo a toeroebon-donnaton in genggoelangnaton: wij willen onze hut verbranden.
2. Olat-pa, sin noboeboet im ponoja'naton: wacht even, want onze toespijs is gevallen.
3. Ikow-don i modatoe kon lipoe' intatoea pinogoe-toenannaton: gij zijt het, die koning wordt in het dorp dat daar is, onze woonplaats.
4. Pinonibaanēa(nja)-mangoi koi lakinaton bo ko i baainaton: hij schold voortdurend tegen onzen grootvader en tegen onze grootmoeder.
5. Noponik insia kon loentoeng ing kombiloinaton: hij is in den top van onzen mangga(boom) geklommen.
6. Bango'naton, onze klapperboomen.
7. Lantatnaton, » lansatboomen.
8. Doeë'naton, » doerianboomen.
9. Oboejoe'naton, » sirihplanten.
10. Toe'annaton, ons suikerriet.

-NAMI.

1. Onda-don im pepekow nami? waar is onze pepekowvogel?
2. E Soelap, maja'-pa mongaankom baloinami: wel S., ga even eten in ons huis.
3. Moboekad in akoei kom boelangawangnami: ik houd de wacht bij onze kruidnagel(boomen), (ik bewaak de kruidnagelboomen van ons).
4. Nongalikokab in manoe knami, jo notolopa': onze haan klapwiekte en toen was (de grond) al vlak.
5. Kogobii sinoemoet kon goba'nami ing karombaoemoe: verstreken nacht is je karbouw onzen tuin binnengekomen.
6. Roesanami, ons hert.
7. Boke'nami, » varken (wild).
8. Sio'nami, » » (tam).
9. Daloetnami, » hertswijn.
10. Bantongnami, onze antilope.

-MONIMOE.

1. Akoei dia' motaae moponik kon toekadmōnimoe: ik kan ulieder trap niet beklimmen.

2. Kaa-kaanankoe kon sidalömmönimoe bo kon opowatmonimoe bo kon kompongmonimoe bo kon opojoemonimoe: ik zal (er van) eten, van jelui harten en van jelui (milten) levers en van jelui magen en van jelui gal.
3. Nion-don minta in inogoi i ina' bo i ama' bo i oetat-monimoe: dat alles zijn de geschenken van ulieder moeders en vaders en broeders (zusters).
4. Nongonoe-bi', sin dia' bidon in hasilmonimoe mo'agi' koinako'? wat is er toch, want niet meer wordt ulieder belasting gebracht aan mij?
5. Nion in baronganmonimoe, jo pomia-ai kom pole', pokoroton: en nu ulieder veelheid (allen van u, gij allen), ja maakt «manden» (fuiken), maakt ze sterk.
6. Toempangmonimoe, ulieder sago (v. d. sagopalm.)
7. K'oito'monimoe, » » (v. d. suikerpalm.)
8. Simoetonmonimoe, » zout.
9. Silonmonimoe, » kalk.
10. Toigoemonimoe, » maïs.

-NAMOE.

1. Onoe pelikaranamoenda nion? wat is de zaak van u tweeën daar?
2. Dia'-bi' moönggot bo mopia ing kajangnamoenda: heusch niet lang en dan zullen u beider ruggen goed zijn.
3. Deeman totaboemannamoenda i nion: dat is niet de erfgrond van u tweeën.
4. Koönda in goba'namoe in toloe? waar zijn de tuinen van u drieën?
5. Sia-sia-ka monakow kom pajoinamoenda: hij is het (die) heeft gestolen de rijst van u tweeën.
6. Totopoetnamoenda, de blaasroeren van u tweeën.
7. Totempangnamoenda, het vleermuizennet van u tweeën.
8. Poekotnamoenda, het varkensnet van u tweeën.
9. Sakala namoenda, de kippenstrik van u tweeën.
10. Piringnamoenda, de vogelstrik van u tweeën.

-MONIA.

1. Ikow intaoe mogama' kom boelawan kon oeloemonia: gij zijt iemand (die) goud haalt (wegneemt) uit hun koppen.

2. Totoeoe-don mopia in ginamonía: zeer verheugd was hun hart.
3. Maja' in adi' toea mongontong kom posepaanmonía: dat kind gaat kijken naar hun balspeelplaats.
4. Noboei-don intaoe mododapoeg toea kon laigmonía, die zoutbranders zijn teruggekeerd naar hun hut.
5. Oempaka moboboei ing ki Gani kom posingoganmonía toea bo dia': zelfs omkijken naar die spreekplaats van hen daar deed Gani niet.
6. Toloetoeegmonía, hun bron, fontein.
7. Silaimonía, » aandeel.
8. Sinontabo'monía, » pap.
9. Dodangoianmonía, » sagokookpot.
10. Tala'monía, » fout.

-NAJA, -NARA.

1. Tongo boelan in onggotēa pinotoniboeloianaja doea: één maand was de duur van hun beider trouwtijd (een maand lang was het geleden dat zij tweeën waren getrouwd).
2. Pinojotogot in ipoetnaja doea bo minaja' kom bembe': hun beider staarten werden aan elkander gebonden en toen gingen zij naar de geit.
3. Kokajaan naja toloe pitoe in tabang im binatok im boelawan: de rijkdom van hen drieën was zeven vijvers, die gevuld waren met goud.
4. Bo ki adi'nara doea, in dia'-pa ilaboe'i A.: en het kind van hen beiden, dat werd nog niet door A. (in zee) gegooïd.
5. Jo nonoetoei-don intaoe kom pelikaranaja doea: en toen heeft men verteld de zaak van hen tweeën.
6. Kantoengnaja doea, hun beider tokkelinstrument.
7. Tantaboea'naja toloe, het muziekinstrument (van bamboe) van hen drieën.
8. Bansi'naja opat, de fluiten van hen vieren.
9. Loloetamnaja doea, hun beider proppenschieter.
10. Paki'naja doea, » » tol.

III. Aanwijzende voornaamwoorden.

De woorden die als aanw. v.n.w. beschouwd kunnen worden, zijn eigenlijk bijwoorden van plaats. In de meeste gevallen zouden we ze dan ook evengoed in het Hollandsch met een bijwoord kunnen weergeven.

De aanw. v.n.w. zijn te onderscheiden in aanw. v.n.w. van den 1^{en}, 2^{en} en 3^{en} persoon.

Niet altijd wordt door iederen Mongondower dit verschil in het oog gehouden. Zooals in meer gevallen, valt hier, vooral bij het jongere geslacht, een zekere slordigheid te constateeren. Hoe echter het verkeerd gebruiken toch nog als fout wordt gevoeld, blijkt bij navraag, want dan krijgt men het juiste woord wel te hooren.

Het bij den 1^{en} persoon behorende aanw. v.n.w. is naa, dit.

Met naa duid «ik» iets aan dat in mijne (onze) onmiddellijke nabijheid of omgeving is, ook dat het tot mij (ons) in betrekking staat, mij (ons) aangaat of van mij (ons) uitgaat, m. a. w. op eenigerlei wijze verband houdt met mij (ons). Soms naaia voor naa, hoewel dit veel meer als bijwoord voorkomt. (im boe'ok i ine naaia? van wie is deze haar?)

Geheel dezelfde beteekenis, die dit naa heeft bij den 1^{en} persoon, heeft nion bij den 2^{en} persoon, en toea bij den 3^{en} persoon.

In verhalen worden naa en nion (i naa, intanaa, i nion, intanion) vaak gebruikt bij den derden persoon, waardoor deze in figuurlijken zin dichter bij komt: intaoe toea, die man, wordt dan dus: intaoe naa (nion), deze man, waarover ik het nu heb, (die bij u).

Verder valt op te merken dat toea niet alleen wil zeggen: bij den 3^{en} persoon, maar een veel algemeener beteekenis heeft, evenals ons: dat, gindsch; het wil te kennen geven, dat hetgeen waarvan sprake is, niet bij mij (ons) of u (ulieden) is, maar ergens anders.

Om aan toea en de hiervan afgeleide vormen het wat al te

onbepaald karakter te ontnemen, wordt -ta achtergevoegd, waarmee wordt aangeduid, dat het bedoelde of aangewezen zich niet bevindt bij spreker en aangesprokene maar wel op eene hun bekende plaats; toeata is dan ook te vertalen met: aldaar, of liever «aldaarsch».

Soms hoort men inplaats van toeata, ook wel tota (een verkorting van toeata).

Heel vaak nemen de genoemde aanw. v.n.w. het in het Mongondowsch zoo veelvuldig gebruikte woordje i(n) voor zich, hetwelk, zooals reeds is gezegd, o.m. ook aanwijzende kracht heeft en dan ook hier bovenal dient om aan te wijzen dat naa, nion en toea met de voorafgegangene door hen bepaalde woorden in betrekking of verbinding staan.

De vormen inaa, inion, intoea, wijzen er derhalve met zekeren nadruk op, dat zij bij de door hen aangewezen naamwoorden behooren, daarmee zijn verbonden. We zouden hier kunnen vertalen met: namelijk dit, (bij mij), en wel dat (bij u), en wel gindsch (3^e pers.); of: de deze, de dat, de gindsche; die (dat) hier, die daar (bij u), die ginds is. (Over i(n) zie blz. 3, 4, 42 v.v.).

Wil men met sterken nadruk iets aanwijzen, dan wordt tusschen i(n) en 't volgend aanw. v.n.w. -ta- gevoegd, waarbij de i steeds wordt genasaleerd. Dan krijgt men dus:

intanaa, (hetgeen) dat hier (bij mij, ons) is, die de deze is, dat het «ditsche» is;

inta nion (hetgeen) dat daar (bij u, ul.) is, dat het «daarsche» is;

inta toea (hetgeen) dat ginds (bij hem, ergens) is, dat het gindsche is.

Evenals bij de op blz. 4 gegeven vormen der pers. v.n.w., valt ook hier waar te nemen hoe de aanwijzende beteekenis van i(n) soms plaats moet maken voor die van betrekkelijk v.n.w., en deze laatste beteekenis beslist overheerschend wordt (zie: Betrekkel. v.n.w. blz. 51). Inta naa enz. worden vaak afgekort, d.w.z. «in» valt dan weg, maar soms herinnert een genasaleerde t er nog aan dat ook i behoorde te worden vermeld: ntanaa of tanaa, ntanion of tanion, ntatoea of tatoea.

Tot de aanw. v.n.w. reken ik ook het lidwoord *ki* en het ook als zoodanig (als lidwoord) voorkomende woordje *i*, en behandel deze dus bij dit hoofdstuk.

Ki zou ik willen noemen een zeer sterk bepalend lidwoord. Een door *ki* voorafgegaan woord [*ki* staat altijd vóór het bepaalde woord] wordt o.z.t.z. van alle andere gelijksoortige afgezonderd, daaruit aangewezen, apart gezet, of wel:

Ki wijst aan, dat hetgeen door het volgend woord wordt te kennen gegeven, een bepaald iemand of iets is, niet meer te vereenzelvigen met de soort waartoe het behoort, maar daarvan onderscheiden, hetzij dat het zich door iets bizonders kenmerkt — waardoor de aandacht er op wordt gevestigd — of omdat er iets van wordt gezegd en men dus goed dient te weten, wie of wat bedoeld is.

Ki abo' wil bijv. niet zeggen: een prins in 't algemeen, zoo maar eens een prins, doch hiermede is een bepaalde prins bedoeld, de prins bijv. over wien we spraken.

Met *ki delek* wordt iets aangeduid dat door zijn kleinheid opvalt, bijv. *ki delek im pitow*: een klein mes, het kleintje van een mes, een kleintje onder de messen;

ki delek in sapi: het kleine koetje, een koe, die door haar kleinheid opvalt onder de andere koeien.

Uit de genoemde beteekenis van *ki* — nl. de aanwijzende, uitkiezende, apartzettende — volgt eigenlijk wel al vanzelf dat dit het woord is ter aanwijzing van eigennamen, want hierdoor is die naam van zijn algemeen karakter ontdaan en aan één persoon toegewezen. Eigennamen hebben dan ook steeds *ki* voor zich, d.w.z. in den nominatief.

Behalve voor eigennamen en als zoodanig gebezigde naamwoorden wordt *ki* ook heel vaak gebruikt voor woorden, die een waardigheid, titel, of wel een verwantschapsbetrekking aanduiden. Daar men met deze woorden iemand noemt (zie oneigenl. v.n.w. blz. 30 v.v.), zij gebruikt worden als eigennamen, is het voorvoegen van *ki* ook hier dus goed te verklaren.

Hoe *ki* verder wordt gebruikt bij het betrekkelijk v.n.w. *inta* in den zin van «degeen» (zie bl. 51), ook voor diernamen enz. kan voorkomen, is uit het bovenstaande af te leiden en zal beneden blijken in de daar gegeven voorbeelden.

In al deze gevallen wordt *ki* echter alleen in den nominatief voorgevoegd. De eigennamen en de als zoodanig gebruikte

woorden, die in den nominatief *ki* voor zich nemen, vormen den genitief met *i*, datief en accusatief met *ko i*.

Komt het door *ki* bepaalde woord nà het werkwoord of ander belangrijk zinsdeel — in elk geval niet aan het begin van den zin — dan krijgt *ki*, evenals de pers. v.n.w. *i*(ng) voorgevoegd (over de beteekenis van deze *i* en voor het soms weglaten ervan, zie bl. 3.)

Het woordje *i*.¹

In het bovenstaande is het woordje *i*, al of niet genasaleerd, reeds meermalen ter sprake gekomen, waardoor wel al duidelijk zal zijn dat deze veelvuldig voorkomende *i* in verschillende niet altijd scherp van elkaar te onderscheiden beteekenissen wordt gebruikt.

Dat ik dit woordje *i* hier behandel, is een weinig willekeurig. Wel heeft het, naar mijne meening, in hoofdzaak aanwijzende beteekenis, zoodat het vaak met ons bepalend lidwoord is weer te geven, maar soms treedt het op als betrekkelijk v.n.w., genitiefteeken, enz., en zou het dus ook onder een ander hoofd kunnen worden behandeld.

In het algemeen heeft, zooals reeds gezegd is, het woordje *i* aanwijzende kracht, maar een beetje zwakjes, niet zoo sterk als *ki*; *i* wil aanduiden dat het volgend woord met het voorafgaande in verbinding of betrekking staat, en is vaak te vertalen met: namelijk, en wel, of het vestigt de aandacht op het volgende, omdat daarvan aanstonds iets zal worden gezegd; het is dan weer te geven met: wat betreft, aangaande.

In deze beteekenis komt *i* (n, ng, m) voor bij:

- a. Pers. v.n.w. in den nominatief (zie bl. 3); in den datief en accusatief der pers. v.n.w., eigennamen en als zoodanig gebruikte verwantschapswoorden en titels, verbindt *i* het voorzetsel *ko* met het volgend woord.
- b. Aanwijzende v.n.w., zie blz. 39 v.v.
- c. Passief gevormde werkwoorden, nl. als de agens wordt genoemd en niet door een pers. v.n.w. wordt uitgedrukt, bijv. *ilotoep i adi'nja*; *dinongog in tagoedang*. We kunnen deze zinnen vertalen met: het is geslagen door zijn kind;

¹ Zie de Tontemb. partikels *ě* en *i* (Tontemb. Nederl. woordenboek van J. Alb. T. Schwarz) en de Sang. *oe* en *n*. (Sangir. spraakk. door Dr. N. Adriani, blz. 189 v.v.)

het werd gehoord door den krokodil, als we hier i maar niet geheel gelijk stellen met «door» want in de passieve werkw. vormen *ilotoep*, *dinongog*, ligt dit «door» reeds opgesloten; op zichzelf zeggen zij reeds dat iets door iemand wordt gedaan. De op *ilotoep* en *dinongog* volgende i heeft dan ook geen ander doel dan aan te kondigen dat die iemand nu ook nog genoemd zal worden, of wel: i wijst aan (wijst heen naar) den nog niet bekenden verrichter der werking.

- d. Eigennamen, wanneer deze door een titel worden voorafgegaan, bijv.: *ki abo'i Mokosambe'*. Hier duidt i een zeer innig verband aan: geen ander dan M. is de prins.
- e. Telwoorden, wanneer deze door een naamwoord worden gevolgd, bijv. *tobatoe' im bolai*, één aap, een zekere aap, één (van het geslacht) der apen; *lima in tagoedang*, vijf krokodillen.
- f. Overal waar de Mongondower maar eenige behoefte gevoelt aan eenige verbinding, of wil aanduiden dat iets ergens mee in betrekking staat. Zie hiervoor de verschillende Mongond. zinnen, waarin van i overvloedig voorbeelden zijn te vinden.

Een tweede beteekenis van i (n, ng, m), die niet zoo heel ver van de bovengenoemde afstaat, is die van genitief-aanduiders, zoowel voor woorden, die in den nominatief steeds *ki* voor zich hebben, als van andere naamwoorden:

kaanon i abo', de spijs (het eten) van den prins;
toekad i lolongonon, een trap van een dwaas;
adi' im boke', het kind van een varken. (zie verder blz. 49)

Soms heeft deze genitief-aanduiders een ruimere beteekenis dan 't Holl. «van», en wel die van: benodigd voor, ten behoeve van.

«*Oïgi in totoi*» kan vertaald worden met: paal van een brug, brugpaal, maar ook met: paal voor een brug (benodigd voor, ten behoeve van de brug).

Ten 3^e wordt i (n, ng, m) druk gebruikt als lidwoord, waarin de aanwijzende kracht dus weer uitkomt, ook kan i dan als nominatief-teeken worden beschouwd:

Naa i ooeman: dit is het verhaal;
ginama'nja im binakoet: zij nam het pakje (ingepakte);
 het pakje werd door haar genomen. (zie verder bl. 50.)

Ten 4^e treedt i (n, ng, m) op als betrekkelijk v.n.w. zooals reeds op blz. 4 (bij de vormen, i nako' enz.) en blz. 40 (inta naa) enz. is gezegd en verder zal aangetoond worden bij het betrekkel. v.n.w. zie blz. 51.

NAA.

1. Akoeoi naa datoe, tonga' lawangon-bi' im poparentaan: deze ik is de vorst (ik ben de vorst), maar zal waarlijk overbluft worden door de onderdanen.
2. Akoeoi naa manai molongo': ik (deze ik) ben erg vet.
3. Kom bonoe im baloinja naa: in dit het huis (bij mij).
4. Jo naa-naa-ka? en dit dan? (wat ik hier vasthoud).
5. Naa i ooeman: dit is het verhaal.
6. Naa, toeang, in loentoengēa (nja): dit, heer, is de kruin.
7. Singog naa: dit woord (van mij).
8. Natoe naa: dit ei (hier bij mij).
9. Simboejōeng naa: deze jonge klapper (die ik in mijn hand houd, of die bij mij ligt).
10. Pitow naa: dit kapmes, (dat ik in mijn hand houd, of dat bij mij ligt).

I NAA.

1. Bino'o'nja kon dota' inaa, dia'!: hij rook er naar aan deze zijde (die hier is), niets!
2. Totoi onoe i naa? wat voor een brug is de deze? (die hier is).
3. Deeman goba'nami i naa: dit (de deze), die hier is, is onze tuin niet.
4. Akoeoi-pa i naa: ook deze ik, ik nog, die hier ben.
5. A, ta batoe-bi' i naa: wel, dit is warempel heusch een steen.

INTA NAA.

1. Bo nogoetoen kom baloi inta naa ing kami: en wij zijn gaan wonen in het huis, dat hier is.
2. Gama'-ai-pa im batoe inta naa: neem even weg den steen, die hier (bij mij) is.
3. Oelag inta naa in sinoeloengankoe: deze slang (die hier bij mij is), die is door mij geholpen.

4. Diaankoe in doeë' inta naa: ik neem deze doerian (die hier is) mee.
5. Noalapkoe in lagapan inta naa: ik heb dezen vogel (die hier bij mij is) bemachtigd.
6. Tanaa, toeng: dit is het, heer, (wat ik hier heb, aanwijs)
7. Sipoenon-pa i inta kon lipoe' inta naa: verzamel even de menschen in dit dorp (dat hier is, waar wij zijn).
8. Indoi-ai-ka inta naa: bekijk dan dit eens (dat ik hier in mijn hand houd).
9. Simba pobakid inta naa diniakoe: want dan zal ik bekend maken (wat) dit (is), dat ik heb meegebracht.
10. Minta im pakeang (in)tanaa sinokoögoi: al deze kleeren (bij mij) zijn (door hem) gegeven.

NION.

1. Ki boeloimoe nion kom baloi? is je echtgenoot daar in huis?
2. Maja' in onda iko nion? waarheen gaat gij daar?
3. Sinipoenmoe nion: (die) jij daar hebt verzameld.
4. Iko nion totoeoe moligai: jij daar bent erg vlug.
5. Sin nion-bi' in notoeckoermoe: want dat is nu eenmaal je lot.
6. Aka tonga'-bi' nion: als dat het maar slechts is (tot iemand).
7. Toekad pinomiamoe nion: de trap (die) jij daar hebt gemaakt.
8. Kabalo nion: dat paard (bij u).
9. Toebag nion: dat antwoord (van u).
10. Bitoel nion: die steenpuist (van u).

I NION.

1. Pomiaan onoe i nion? wat moet dat (bij u) worden?
2. Pongonoemoe i nion? wat wil je er mee doen? (n.l. met dat wat bij je is).
3. E, tagoedang, toegaton-don i nion: wel, krokodil, dat is al voldoende (laat het nu voldoende zijn, hetgeen ik voor u heb gedaan).
4. Eta, iko-bi' i nion, Aboenawati: wel, ben jij dat werkelijk, A.? (ook: ben jij het heusch, die daar is, A.)?
5. Bango' i nion: die klapper (de die, die daar bij u is).

INATA NION.

1. Dona'-ai intaoe inta nion kaanonmoe, tagoedang: laat het geschieden dat die man (die daar bij u is) door u wordt opgegeten, krokodil.
2. Nononggadi'-don im boea' inta nion: (toen) baarde de prinses, die daar was (eigenlijk zou hier inta toea, moeten staan, maar in verhalen wordt vaak inta nion en inta naa gebruikt bij den 3^{en} persoon, zie blz. 39).
3. Dantoe-gai-pa in oelag inta nion: druk even de slang, die daar (bij u) is.
4. Gama'an im batoe inta nion: neem er af dien steen (den steen, die daar bij u is).
5. Iko mobali' datoe kon lipoe' inta nion: gij wordt koning in deze plaats (waar gij nu zijt).
6. Manoek ta nion: de kip, die daar bij u is.
7. Andon nolapat in tondok inta nion? is dat hek (dat daar bij u) al klaar?
8. Onoe binonoemoe kom pole' inta nion? wat heb je in die «mand» (die je daar bij je hebt) gestopt?
9. Oeangga inta nion: die prauw (die daar bij u is).
10. Loekad-ai-pa in toja' inta nion: pas even op de visch (die daar bij u is).

TOEA.

1. Sin bolai toea tonga'-bi' oemoebol: want die aap stelde zich slechts bedriegelijk aan.
2. Mosia toea: zijlieden daar.
3. Notoebag-monik kon singog i adi'nja toea: (zij) antwoordde opwaarts op het woord van dat haar kind.
4. Kinoemosing insia kon tagoedang toea: hij lachte tegen die krokodillen.
5. Noenoek toea: gindsche waringin, (niet bij mij of u).
6. Intaoe toea: die man (mensch), » » » » »
7. Kon tempo toea: te dien tijde.
8. Tondok toea: 't gindsche hek, » » » » »
9. Kajoe toea: dat hout, die boom, » » » » »
10. Kompe' toea, dat sirihmandje, » » » » »

IN TOEA.

1. Kon dota' in toea: aan gindschen kant, (die daar is).
2. Notompalot doman in toea: was (zij) weer even groot als dat.
3. Sia in toea: hij daar, (hij die daar is).
4. Kon toengkoel in toea: te dien tijde.
5. Kom baloi in toea: in dat huis, of: in 't huis dat daar is.

INTA TOEA.

1. Im boke' inta toea: het varken dat ginds is.
2. Aka moïbog, im bobai inta toea: als de vrouw, die daar (gaat), wil.
3. Patoeng boelawan inta toea: de gele bamboe die daar is.
4. Biniagēa-don in manoek inta toea kinoeroeng: hij verzorgde den haan, die daar was opgesloten (dien opgesloten haan).
5. Maja' motoeot kon lipoe' inta toea: (wij) gaan binnen het dorp, dat daar is.
6. Baja'-pa libo' im boea' inta toea: ga even vragen de prinsessen, die daar zijn.
7. Binakoet inta toea: dat pak, 't pak dat daar is.
8. Ponoela im batoe inta toea: verwrik ermee den steen, die daar is.
9. Dia' modait kinaan inta toea: het is niet alles opgegeten dat daar was.
10. Bantong tatoea: die antilope, de antilope die daar is.

KI.

1. Ki inde'nja nolibo': «ki boeloimoe nion kom baloi?» de moeder van haar vroeg: «is je man (echtgenoot) daar (bij je) in huis?»
2. Ki Simiok minaja' nongontong ko i adi' in datoe: S. ging kijken naar het kind van den vorst.
3. Ojoeon intaoe, tangoinja ki Moöendan: er was iemand, zijn naam was M.
4. Ki ina'nja motakit da' ki Toepa minaja' notaloei kom boke': de moeder van hem was ziek, toen ging Toepa een varken koopen.

5. Ki abo' i Mokosambe' toea moibaja'-mangoi: die prins M. kwam aan.
6. I manoeek ing komoena, doemoedoei-mai ki boea', doemoedoei-mai ko i boea' ki boeloinja, kon toemi ki Asiking: de haan, die voorop, vervolgens de prinses, op de prinses volgde haar echtgenoot, achteraan Asiking.
7. Sin ki adi' i intaoe boga': want (hij) was het kind van een arme.
8. Dongka ki lakinja bo ki baainja nobiag: slechts de grootvader en de grootmoeder (er van) verzorgden (hem).
9. Ki inde'koe ing ki togi kom baloi inta toea pitoe: mijn moeder is de bezitster van die zeven huizen.
10. Ki olai toea mogialikokob-makow: die aap (de aap daar) houdt de armen aldoor (over de borst) gekruist.

ING KI.

1. Sinogot ing ki Koligaianēa bo sinoemoentoen: K. werd gebonden (aan een rotan) en heeft zich laten zakken.
2. Ininitanmoe-don ing ki inde'? heb je moeder al begoten met warm water?
3. Dika oīni'on ing ki Soelap: roep niet den S.
4. Inoemoena-don ing ki Loog: L. ging vooruit (het eerst).
5. Sinomoroe' ing ki Toepa: T. werd boos.
6. Nojosingog-don ing ki Asiking bo ki toeang: A. en de vorst hebben met elkaar gesproken.
7. Noīlioe ing ki nololoenat im bobai tatoea: buitengewoon was de schoonheid van die vrouw.
8. Minatoi ing ki boea': de prinses is dood.
9. Mongaan ing ki Sangadi? is het dorpshoofd aan het eten?
10. Nomomi-don ing ki toeang: de vorst heeft geglimlacht.

I (N, NG, M).

- a. voor pers. v.n.w. zie blz. 7, 9, v.v.; b. voor aanw. v.n.w. zie blz. 44 v.v. c. agensaanwijzer bij pass. werkw. vormen:
1. Inogoi i inde'nja: haar moeder gaf het.
 2. Inanaman-don in tagoedang toea in doegoe': de krokodil proefde van het bloed.
 3. Ki Tombadja pinokioīni' i toeang: de vorst liet ontbieden T.

4. Pinolitoe' i Loog kon kadera ing ki inde': Loog zette de moeder op den stoel.
5. Tonga'-bi' ki Soelap inoïni' i Loog: slechts alleen de Soelap werd geroepen door L.
6. Kinosingan-don i Tombadja ki toeang toea: T. maakte dien vorst aan het lachen.
7. Tagoodang toea inakalan i osing toea: die krokodil werd bedrogen door dat eekhoortje.
8. Binaba-makow i Ondo': Ondo' droeg (haar) aldoor op den rug.
9. Bo sinandoi bo kinaan i boea': en het werd in bamboe gekookt en gegeten door de prinses.
10. Poboeloion i ata naa: (zij) wordt tot echtgenoot genomen door dezen slaaf (mij).

d. tusschen titel en eigenaam.

1. Ki abo' i Mokosambe' ilimitoe'-makow: de prins M. was gezeten (zat daar een tijd onafgebroken).
2. Pogoetoenan i abo' i Insi-insiribiboelawan: de verblijfplaats van Prins I.

e. na telwoorden.

1. Tobatoe' im bolai: een zekere aap, één aap (één van de soort).
2. Noïangoi in tobatoe' in jongit: er kwam een zekere muskiet.
3. Pitoe in tabang im binatok im boelawan: zeven vijvers, die gevuld waren met goud.
4. Ojoeon in tobatoe' in tagoodang: er was een zekere krokodil (ook: één).

f. i vóór of achter een ander dan de hiergenoemde woordsoorten, zie daarvoor de verschillende in dit hoofdstuk voorkomende zinnen.

I. (N, NG, M.) *genitief aanduider*.

1. Toebag i adi'nja: 't antwoord van haar kind.
2. Loentoeng in noenoek: de top van een waringin.
3. Singog i togi (i) ooeman naa: woorden van den bezitter van dit verhaal.
4. Notajak kon kaanonēa kom bibig im binanga: (hij) zocht naar zijn eten bij den mond eener rivier.

5. Dia' in tontaga' in toekad: de treden der trap zijn er niet.
6. Mopia in nanam in doegoe' in intaoe? is goed de smaak van 't bloed der menschen?
7. Nanion-don in gogoetoe' in intaoe: aldus is de gewoonte der menschen.
8. Jo tongolosi im boe'oknja (ēa) in salaka, jo tongolosi im boelawan: en één helft van heur haar was van zilver, en de andere helft van goud.
9. Ki Aboenawati minaja' bidon im baloi i ina'nja bo i ama'nja: A. ging weder naar het huis van zijn moeder en van zijn vader.
10. Polat bo kinoemojot kon doeloed i toeang bo nongombal: dadelijk omhelsde (hij) de knieën van den vorst en hilde.

I(N, NG, M) *lidwoord of nominatiefteeken.*

1. Rekengonkoe-pa in kobajongmonimoe konaa: ik wil even tellen het aantal van ulieden hier. (Uw aantal hier zal door mij worden geteld).
2. Nosingog in tagoedang: de krokodil zei.
3. Totoeoe mopia in ginanja: zeer vroolijk was het hart van hem.
4. In djin islam minaja' nogama' kon kajoe: de mohamedaansche djin ging hout halen.
5. Noïagi' in dolom tobatoe': een zekere avond was gekomen,
6. Oïni' in totakinmoe: de makker van u worde geroepen, (roep den makker van u, of: die uw makker is).
7. In tobatoe' in kinaanmoe: de een, die door je opgegeten is.
8. Tobatoe' in agatnja bo siow in kobajongnja (ēa) in oengkoe'koe: één is het overschot er van en negen was het aantal er van, van mijn honden.
9. Noïtalib-mai im boke': een varken ging voorbij.
10. Onda in tosiladmoe? waar is het mes van je? of: hetgeen je mes is.

IV. Betrekkelijk voornaamwoord.

Zooals reeds werd opgemerkt vervult i ook de functie van betrekkelijk v.n.w. (zie blz. 4, 42), en hoe het dan vaak met ta wordt verbonden, waardoor de vorm inta ontstaat, is op blz. 40 aangetoond.

I of inta is het eenige betrekkel. v.n.w., in het Mongond.: die, dat, wat, hetgeen. Soms wordt inta voorafgegaan door het lidwoord ki, hetwelk dan de beteekenis heeft van degeen, hetgeen; ki inta is te vertalen met: degeen die, hetgeen dat, een of iemand die.

I (N, NG, M).

1. Ikow, Koligaiānēa, i maja' mogibol, jo akoeoi i maja'-pa motata'kon oengkoe': jij Kol., die gaat sagokloppen, en ik, die ga even de honden roepen.
2. Tonga' jo bolai-bi', i moena noponag: maar de apen waarlijk, die waren eerst naar beneden geklommen.
3. Jo akoeoi bidon, im podoeingangmoe: en ook ik, die zal er door je worden bijgevoegd.
4. Joda' kai boea', in noboboēi-mai ko i ama'nja bo ko i atanja: «baja'pa ontong-ai ing ki abo'»: toen zei de prinses, die zich omkeerde naar haar vader en naar haar slaaf: «ga even kijken naar den prins» (die de prins is).
5. Bo akoeoi i simindog konaa: en ik, die ga hier staan.
6. Iko in dia' bidon ki togi kom baloi inta toea, sin akoeoi bidon in nokoōentoeng: gij, die zijt toch niet de bezitter van die huizen, (de huizen, die daar staan) want ik (ben het) toch, die heb gewonnen.
7. Kai atanja: dongka akoeoi i(n) maja' mongontong: haar slaaf zei: alleen ik, die zal gaan kijken.
8. Aka akoeoi mopatoe', ki abo' doman i(n) mopatoe'; aka akoeoi motonow, ki abo' doman i(n) motonow: als ik warm ben, ook de prins, die zal warm zijn; wanneer ik koud ben, ook de prins, die zal koud zijn.
9. Sin iko i nomatoi koi boeloikoe: want jij (ben het) die hebt gedood mijn echtgenoot.

10. Ba koensionkoe-pa in lolingkop, ba dia' i moigoem: eerst zal ik even de deur sluiten, opdat er niet (komen) die (hiervan) vragen.

INTA.

1. Onda-don i nako', inta pinongojowkoe? waar is dat van mij, dat ik bestelde?
2. Dinomok in tagoedang tongo-doea, inta kon likoed-nja (ēa): (hij) was gepakt door een anderen krokodil, die achter zijn rug was.
3. Jo oengkoe' inta ki ama'nja, tangoinja ki Maīndoka': en de hond die de vader (of: het hoofd, de baas) er van was, zijn naam was M.
4. Kai boea', inta pinoboeloi i adi' i Asiking de prinses, die getrouwd was door het kind van A. zei.....
5. Moikow, inta momilog-makow: gijlieden, die de oogen voortdurend dicht hebt.
6. Kai Papoea': «boe'ok i boea' inta ai-ai». P. zei: «een haar van de prinses, die de jongste is.»
7. Kai tagoedang-bi', inta nodomok kom bantong: de krokodil, die de antilope had gepakt, zei waarlijk.....
8. Sinoetoeinja-don komintan, inta nobali' ko i nia: hij vertelde alles wat hem overkomen was.
9. Ki Aboenawati pokioīni' i toeang, inta noma-renta ko i nia: A. wordt ontboden door den vorst, die over hem regeerde.
10. Sinalaan-pa intaoe, inta maja' molaboe' ko i nia kon dagat: (hij) wordt even verlaten door de menschen, die hem gaan gooien in de zee.

KI INTA.

1. Eda' noiangoi-don ing ki inta moko-kaan kom ponoja' toea: toen is gekomen degene die de eetster was van die toespijs.
2. Ki adi'nja tara pitoe komintan bobai; ki inta totok i ai-ai kinodaļo'an in intang kom pogot: de kinderen van hem, zij zevenen (waren) alle meisjes, degene, die echt de jongste was, had een diamant in het voorhoofd.

3. Tongkana' kojogot moinggoe', bo iloemoeai ing ki inta nogadop: terwijl zij bezig waren met baden, toen is te voorschijn gekomen, degene, die zich verborgen had.
4. Ki inta ai-ai noïbog: degene, die de jongste was, wilde.
5. Bo noïbaja'-mai, eda' ki inta motaaoe momahis, i nobasa kon ki inta pinahis kon ngara: en daar aangekomen, toen heeft degeen, die kon schrijven gelezen (die las), hetgeen dat geschreven was op de deur.

V. Vragende voornaamwoorden.

De vragende v.n.w. zijn: ine, onoe.

Met ine vraagt men naar personen, met onoe naar zaken. In den nominatief heeft ine steeds ki voor zich, in den genitief i, in den datief en accusatief ko i, dus:

ki ine? wie? i ine? van wien? ko i ine? aan wien? wien? bij wien?

En dan wordt ine evenals de pers. v.n.w. verbonden met kai (door i), waardoor de vorm kai i ine ontstaat, waarvoor men echter meestal hoort kai ine en ka ine: volgens wien?

Ook ko i ine wordt veelal ko ine.

Onoe is te vertalen met: wat? welk?

KI INE.

1. E, ki ine i mophonik kon lantatkoe nion? wel, wie is het, die klimt in mijn lansat-boom daar?
2. Kai datoe: «Ki ine i moiko(w) nion nototaa oe kon liboeton Salaka?» de vorst zei: «Wie van u daar weet het eiland Salaka (Zilver)?»
3. Ki ine modoengoe'? wie zal koken? wie kookt?
4. Ki ine-bi' im pokidoengoe'ankoe in lagapan naa? wie toch (zal het zijn), aan wie ik (nu eens) kan verzoeken te koken dezen vogel.
5. Dega' ki ine i notonggolipoe' kon o monik? wie zou het wel zijn, die een dorp heeft gesticht te boven?
6. Ki ine intoea? wie is daar? wie is het die daar is?
7. Bo nodait ilibo', mongo ki ine i nobalo ko intoea? en allen werden gevraagd, wie of het was, die daar een huis had gebouwd.
8. Ki ine i moliga-ligai? wie is de vlugste? wie is het, die de vlugste is?
9. Ki ine (i) nomoeli kon kabalokoe? wie heeft mijn paard losgemaakt?
10. Inde'! baja'-pa libo' im boea' inta toea noitalib-mai, mongo ki ine-ka i mosia i moibog poboe-loionkoe? Moeder! ga even de prinsessen, die daar voorbij gaan, vragen, wie of toch wel van haar zin heeft door mij getrouwd te worden.

I INE.

1. I ine inaa? van wie(n) is dit?
2. Im boe'ok i ine naaia? van wie is deze haar? een haar van wie, deze?
3. Binaja' i abo' ilibo', mongo ki adi' i ine insia: de prins ging en vroeg van wie hij wel het kind was.
4. Sinoemakoi kon kabalo i ine insia toea? op wiens paard is hij daar gestegen?
5. Dega' lamboeng i ine in ion? misschien een kabaja van wie, de die? (die gij daar hebt).

KO I INE, KO INE.

1. Pinongojowmoe ko i ine? aan wien hebt gij het opgedragen?
2. Inogoi ko ine? aan wie is het gegeven?
3. Pinoigoemmoe ko ine? aan wien heb je het verzocht?
4. In hasilmoe dega' noïagi' ko i ine? je belasting, aan wien misschien (heb je ze) gebracht?
5. Dega' dinia-don-monia ko i ine? aan wien misschien zouden zij het gebracht hebben?

KAI INE, KA INE.

1. Kai ine aindon noïagoei insia? wie zegt, dat hij ontvlucht is?
2. Kai ine iko in dia' bidon ki togi kom baloi? wie zegt, dat jij het niet bent, die de huizen bezit?
3. Kai ine: monakow insia? wie heeft beweerd: hij is een dief?
4. Kai ine noïangoi-don ing ki datoe? wie zegt (dat) de vorst al teruggekeerd is?
5. Kaine-bi' noboei-don kon laig i(n) naja doea? wie toch zegt (dat) zij tweeën al teruggekeerd zijn naar de tuinhut?

ONOE.

1. Onoe i nion, aoe'? Wat is dat, zeg jij?
2. Onoe ing koïbogmoe ko i nako'? Wat wil je van mij?
3. Onoe ing koïbogmoe kaanon? Wat wenscht gij te eten? Wat is de wensch van u om te eten?

4. E bolai! onoe i loekadanmoe-mako konion? Wel aap! wat is het dat je daar aldoor bewaakt?
5. Dega' onoe-don in sinagoenja kon toea? Wat zou het wel zijn, dat hij daar verborgen heeft?
6. Onoe, toea, inta a monag? Wat, heer, is dat beneden?
7. Maja' mogogoeta kon onoe? Wat gaat (gij) beslechten?
8. Onoe i koöndokmoe i kon doenia naa? Wat is het dat (het meest) door je wordt gevreesd van hetgeen op deze wereld is?
9. Onoe-pa in dia' molapat in totoi inta naa? Wat (dan) nog, dat niet af is van deze brug?
10. Mongoönoe in aidannja (ēa)? Wat of wel zijn werk zou zijn?
11. Totoi onoe i naa?! Wat is dit voor een brug?!
12. Onoe-onoe-don-makow i inaidankoe, im bai ndongka tongo doea nopokolapat? Wat is het dan toch aldoor van mijn werk, hetwelk eerst een ander kan afmaken?
13. E, oele', onoe in takoian? Wel vriend, wat zullen (we) bestijgen?
14. Kai Arepeg: «a, ama'! onoe-bi' in aidannamoenda i inde' nion?» A. zei: «wel vader! wat voert gij tweeën (gij) en moeder, daar toch uit?»

VI. Wederkeerend voornaamwoord.

Aan een bepaald wederkeerend v.n.w., zooals het Holl. «zich» heeft een Mongondower eigenlijk geen behoefte, want het begrip «zich» — ook wel: zichzelf — wordt vaak al uitgedrukt door een in- of voorvoegsel, en wel voornamelijk door het infix -oem-, verleden tijd -inoem-.

[Bij met een klinker beginnende woorden worden -oem- en -inoem- voorgevoegd, bij met een l of r beginnende wordt -oem- in-, en i voorgevoegd, en wanneer de eerste lettergreep een i heeft, dan wordt niet -oem- maar -im- gebruikt, perfect -inim-. Zie hierover Med. N. Z. G. 55 blz. 113.]

Een enkelen keer wordt echter toch wel eens een wederkeerend v.n.w. gebruikt en bedient men zich hiertoe van de woorden: awak, lichaam; batangan, voorkömen, gedaante, model, uiterlijk (in 't Bolaäng Intangsch is *botanga* = lichaam, zie ook 't Sangir. *batangeng* «zichzelf» Sang. spraakk. Dr. N. Adriani, blz. 250);

gogina, *gina* is adem, gemoed, aard, plan, voornemen.

(Hoe het Mongondowsch wel beschikt over een woord, hetwelk beantwoordt aan ons bijv. v.n.w. zelf, werd bij de pers. v.n.w. opgemerkt, zie «tontani» blz. 33.)

AWAK.

Sia maja' molaboe' i awaknja (ēa) kon toebig: hij gaat zijn lichaam (het lichaam van hem) in het water gooien.

BATANGAN.

Sia mondajow im batangannja (ēa): hij prijst zijn (lichaam?) voorkomen (het van hem); hij prijst zijn gelijkenis (hetgeen gelijk is aan hem); hij prijst zichzelf.

GOGINA.

Oempaka tolioëannja (ēa) in *lolapa' goginanja moïngin bo oelang goginanja toemogot*: al verruilt hij het met een wiedmes, dat uit zichzelf wiedt (gras enz. kapt) en een strik, die uit zichzelf vangt (verstrikt).

-OEM-, -INOEM-, -IM-, -INIM-.

Toemajow van tajow, zich gaan vertoonen, sinoemajow, vertoonde zich.

Toemakin, van takin, zich bij iemand voegen, perf. sinoemakin.

Sinoemoentoen, van toentoen, zich hebben laten zakken.

Inoemoebol, van oebol, zich bedriegelijk aanstellen, er nog mee bezig zijn of het al hebben gedaan.

Simioeg, van sioeg, zich neerleggen, perf. sinimioeg.

Kimintoem, van kintoem, zich sluiten, perf. kinimintoem.

Limiai, van liai, zich bewegen, perf. ilimiai.

(B)inoemambe', van bambe', zich hebben opgehangen.

Iroemata' van rata', zichzelf den hals hebben afgesneden.

Simikat, van sikat, zichzelf oplichten, uit zichzelf of vanzelf omhoog gaan; gebruikt voor: kippenvel krijgen, te berge rijden der haren.

1. Sinalaan-mako i ama'nja, jo da' sia inoemantog kon antog in tata: nadat hij door zijn vader verlaten was, toen heeft hij zich verstoppt in het midden der sago-palmbladeren.
2. Bo iloemobong insia, tonga' oeloenja pinoloeai: en hij begroef zichzelf, maar zijn hoofd liet (hij) uit (het gat) steken.
3. Iloemaboe' don minta intaoe toea: al die menschen wierpen zich (in de zee).
4. Taja doea sinoemoentoen in koelit i amok: zij tweeën hebben zich laten zakken met behulp van een amok-boomschorstouw.
5. Moena ki Aboenawati toea minaja' sinoemajow kon komalig in datoe: eens ging die A. zich vertoonen in het paleis van den vorst.
6. Eda' sinoemakin-don in sia minaja'don im baloinja: toen voegde hij zich (bij hen) en ging naar zijn huis.
7. Inoemoebol im bantong bo dia' ilimiai insia: de antilope stelde zich bedriegelijk aan en bewoog zich niet.

VII. Onbepaalde voornaamwoorden.

Als onbepaalde v.n.w. worden gebruikt:

de vragende v.n.w. (ki) ine en onoe, de uitdrukking ki inta, 't woord intaoe, 't bezittelijk v.n.w. -nja (ēa) en de onbepaalde telwoorden.

De vragende v.n.w. worden soms tot onbepaalde gestempeld door een voorafgaand woordje (mongo), aka.

KI INE.

1. Mopotongkai-pa (in) kitada, mongo ki ine motolatola' bo mobana-banat: laten wij tweeën (ons) even (met elkaar) vergelijken, wie wel (wie of) de dikste en langste is.
2. Aka ki ine dia' mononatoe, jo poeto'e'an sisindog: als iemand geen ei legt, het hart wordt (hem) staande uitgerukt.
3. Aka ki ine i motabi ko(n) i ina' bo ko i ama'naton, jo mamonag-pa: als iemand lief heeft onze moeders en vaders, dan gaat (hij) even naar beneden.
4. Ki ine moena konaa, jo sia mokoōentoeng: wie het eerste hier is, ja hij heeft overwonnen.
5. Bo dongka ontongannaton ki ine kolimoeik: en dan zullen we het zien wie overwint.
6. Koligai, kita mobataro ki ine moliga-ligai moribatoek: komaan, wij wedden wie het hardst kan lopen.
7. Bongo ki ine i motaa-taoe: wie wel het meeste kan.

ONOE.

Bajongan minta onoe-don: alles en alles, wat ook.

KI INTA.

Ki inta monginoem kon oendam, jo mareta' bo losing potonon koinia: degene, die medicijn drinkt, ritja en sagoweer zijn hem verboden.

INTAOE.

Bij de vertaling van de onder ki ine gegeven voorbeelden (zie boven), is gebleken dat ki ine soms moet worden vertaald

met «iemand», maar het woord hiervoor is: intaoe, mensch, hetwelk ook beantwoordt aan ons «men».

1. Simba dia' modait takowon i intaoe: opdat het niet alles zal worden gestolen door iemand, opdat men niet alles steelt.
2. Ojoeon intaoe noïbaja' kon likot i adi' i Asiking: er was iemand (die) toevallig kwam bij den strik van het kind van A.
3. Aka intaoe moloemboe' kon koelit in tagin: als iemand weggooit een schil van een pisang.
4. Intaoe, inta moboga', minaja' notaan kon loebid: iemand, die arm was, ging strikken stellen.
5. Ginogoeman-don i intaoe toea: die iemand zei het.
6. Minaja'-don insia bo noboeloi kon intaoe minatoi: hij ging en trouwde iemand (die) dood was.

Door toevoeging van «tobatoe'» hetzij er voor of er achter, krijgt intaoe veelal de beteekenis van: een zeker iemand.

Dia' noönggot-mai, da' noïtalib-mai tobatoe' intaoe: niet lang daarna, kwam een zeker iemand voorbij.

Ojoeon tobatoe' intaoe boga': er was een zekere arme.

Met «een zekere» is tobatoe' ook te vertalen in uitdrukkingen als: tobatoe' in tagoedang, tobatoe' im bolai, tobatoe' im bantong enz.: een zekere krokodil, aap, antilope enz.

Tobatoe' komt ook wel achter het bepaalde woord: ojoeon intaoe tobatoe': er was een zeker iemand.

-NJA, -ĒA.

Met -nja (ēa) wordt ook een onbepaald persoon of iets aangeduid:

Lakinja, grootvader van iemand.

Baainja, grootmoeder van iemand.

Siolēa, been van iemand, poot van 't een of ander dier, van iets.

Binaja'nja dinapat, tonga' doman siolēa kon tota: hij is (den strik) gaan onderzoeken, maar aldaar was slechts een poot er van (van een dier).

Soms is ojoeon (er is, er zijn) te vertalen met: er is iemand, iets, er zijn er (zie blz. 62), vooral als het wordt gevolgd door het betrekkelijk v.n.w. i inta.

Aka ojoeon i modomok kong kalow intoea, jo poki-domokkoe: als er iemand is, die wil pakken dien jaarvogel, dan verzoek ik hem te pakken.

[Intaoe] tongodoea en [intaoe] ibanja, beantwoorden aan ons: een ander, anderen, eenigen, sommigen. Tongodoea en ibanja ook zelfstandig gebruikt, kunnen ook «iets anders» beteekenen.

1. Bai n tongodoea i mopokolapat kon oaidanmoe: eerst een tweede (een ander), die kan afmaken uw werk.
2. Aka mojodoengkoel in oelag tongodoea: als (we) ontmoeten een andere slang.
3. Mopotita kon intaoe ibanja: (hij) liet bevelen aan anderen.
4. Ki Aboenawati sinoemakoi-pa-bi' naonda in to-takoi in intaoe ibanja: A. steeg waarlijk even op (het paard) zooals de wijze van opstijgen was van anderen.
5. Intaoe binoeliannara doea, ibanja nongoleme'-don: de menschen, die door hen beiden bevrijd waren, sommigen er van waren (geheel) stijf (verlamd).

Dia' intaoe: niet iemand, niemand.

Dia' (in) onoe: niets, niet iets; vaak: dia'-bi' onoe, heusch niet iets; dia' in tobatoe': niet één, niets.

Komintan, minta en barongan (bajongan): allen, alles, komen zoowel zelfstandig als bijvoegelijk voor; ook worden barongan en minta wel gecombineerd en soms komintan en minta.

KOMINTAN.

1. Komintan-don sinoemoeot: allen gingen binnen, zijn binnen gegaan.
2. Tonga' komintan dininding in idoep: maar alles werd afgeschoten (bewand) met «idjoek».
3. Komintan modia kon natoe: allen brengen eieren.
4. Naonda noibaja'-mai, komintan-don nongoekoed: met dat (zij) aankwamen, gingen allen krabben, schrapen (een kuiltje).
5. Komintan-don nokotak sin nokodoengkoel-don kon natoe: allen kakelden, want (zij) hadden verkregen eieren.

6. Komintan minta, kaasi'! noiangoi mongontong:
... allen ach! zijn komen zien.

MINTA.

1. Kontoea-don minta bo nongokoea-koeak in mongombal: toen (daar) zijn allen hevig gaan schreeuwen van het huilen.
2. Onoe minta inta nion diniamoe? Wat is dat allemaal dat je daar meebrengt?
3. Sinoöloetnja (ēa) minta toea: dat alles had hij klaargemaakt.
4. Dia' noönggot-mai, da' noianggoi-don minta in intaoe: niet lang daarna kwamen al de mensen al aan.
5. Kai intaoe minta toea: al die mensen zeiden.
6. Intaoe minta toea nodait-don i Aboenawati ilaboe' kom balangon: al die mensen werden allen door A. in de zee gegooid.

BARONGAN.

1. Barongan in karombaoe toea: al die karbouwen.
2. Minaja'-don minta im barongan in intaoe toea: al die mensen gingen al.
3. Jo ki Koead naa kojogot mongaat kom bajongan minta, onoe-don: ja, deze Koead pakt alles en alles, wat ook, mee.

Mobarong, modamal, moanto', kunnen dienen voor ons: vele, velen, en mojakag voor: weinige.

Tobatoe-tobatoe' is weer te geven met: sommigen, enkelen, weinigen, ieder afzonderlijk, iedereen, elk.

1. Bałoi i ina' bo i ama' in tobatoe-tobatoe': de huizen der moeders en der vaders van ieder afzonderlijk.
2. Jo kita moromia-don kom pole' in tobatoe-tobatoe': ja, wij maken allen fuiken voor ieder (van ons).
3. Mosia noboei-don kon kinododotan in tobatoe-tobatoe': zij keerden terug (naar de plaats van elk), elkeen naar zijn eigen plaats.
4. Intaoe Pasi, aindon mokojoet kom pajoi? Ojoeon, tonga' tobatoe-tobatoe': zijn de lui van Pasi al aan het rijstplukken? Er zijn er, maar slechts enkelen.

VOORNAAMWOORDEN.

	Blz.
I. PERSOONLIJKE V.N.W., EIGENLIJKE	1
Ia. » » ONEIGENLIJKE	30
II. BEZITTELIJKE » 	37
III. AANWIJZENDE » 	43
IV. BETREKKELIJK » 	51
V. VRAGENDE » 	54
VI. WEDERKEEREND » 	57
VII. ONBEPAALENDE » 	59